

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**S. Augustinus, Episcopus in Africa Hipponensis, Veritatis
Evangelico-Catholicæ In Potioribus Fidei Controversiis
Testis Et Confessor, Contra Bellarminum Et Alios
Scriptores Papæos, antiquos pariter & ...**

Reiser, Anton

Francofvrti, 1678

De Matrimonio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72506)

DE
SACRAMENTO MA-
TRIMONII,
CAPVT SECVNDVM ET TERTIVM.

Prolixam Bellarmini pro hujus Sacramenti denominatione è Scripturâ & Patri-
bus demonstrationem non adeò difficulter elidere liceret quàm paucissimis,
ipſius nimirum Bellarmini verbis, quibus capite quarto inter cæteras rationes ad
consensum totius Ecclesiæ, Græcæ pariter & Latinæ, sed ab Annis tantum quingen-
tis provocavit, scribens, à tempore Magistri Sententiarum omnes Theologi lumino-
consensu docuerunt, septem esse novæ Legis Sacramenta, & in eis semper *Matrimoni-*
um adnumerarunt, eometipso factus, quæ in antecedentibus & Patribus lauda-
vit testimonia, non ejus esse roboris, cujus sint ea, quæ è Seculis quinque posterioribus
haberi possint, quem consensum quidem his Antiquariis & Antiquitatis orthodoxæ ac
per omnia à Christo tempora Catholicæ & universalis jactatoribus superciliosis facile
largiri possunt Evangelici; verum ne ea, quæ vel ex Scripturâ per Augustinum explicatâ,
vel ex aliis Augustini testimoniis in medium adduxit Bellarminus, quidquam continere
videantur, quod Evangelicorum doctrinæ de Matrimonio sit contrarium, brevi ea subji-
ciemus Examini. Urigitur demonstrat Bellarminus, *Matrimonium esse Signum rei sacre,*
Eph.V. & proinde non solum civile contractum, sed etiam *Mysterium quoddam & Sacramentum,*
illo in primis Pauli nritur Oraculo, quo Apostolus Conjuges de mutuo inter se debito
informans, eos ad unionem Christi capitis cum Ecclesiâ & membris ejus, ac utriusque in
Amoris & honoris sinceritate imitationem duxit, *Mysterium id magnum* esse dicens,
quod de Christo & Ecclesiâ scripsit; quod ut suo applicet proposito Bellarminus, non so-
lùm defendit interpretis Latini, qui Vulgatus hodiè dicitur, versionem, *Mysterium* vocem
in Sacramenti vocabulum mutantis, sed & adstruere satagit, Apostolum non tam Christi
cum Ecclesiâ, quàm Mariti cum uxore unionem & conjunctionem, quarum hæc illam
repræsententer, vocasse *Mysterium*, & ex Interpretis authenticæ mente *Sacramentum*, pro-
priè nimirum & vere sic dictum. Ne & hic Augustini autoritas ei defuisse videatur, post
Commentarium in Epistolâ sub *Ambrosii* nomine & inter Ejus opera extantem, *Hiero-*
nimum quoque & laudatam ab Eo *Gregorium Nazianzenum*, item *Chrysoſtomum*, & qui
Eum sequuntur, *Theophylactum*, *Occumenium* & alios, sequentia Ejus verba commendat:
Lib. I. de Nupt. & Concup. cap. 10. Tract. 9. in Joh. *Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis, unde dicit Apostolus, Viri, diligite uxores vestras &c. Quia verò non nescivit studuit, præmissis eorum tenore. Pius est, inquit, contrarium obiectum, deò ad illa respondere studuit, præmissis eorum tenore. Pius est, inquit, ex nono Tractatu in Iohannem, ubi negat Augustinus, Sacramentum, de quo loquitur Apoſ-
tus, esse in Conjugio Viri & Fæminæ, & tantum esse docet in Christo & Ecclesiâ. Erunt, ita
scribit Apostolus duo in carne una: Sacramentum hoc magnum est. Et ne quis istam Sacra-
menti magnitudinem in singulis quibusque hominibus Vxorem habentibus intelligeret, Ego
autem, addidit, dico in Christo & in Ecclesiâ. Alter locus est, ubi Augustinus ita scribit:
Lib. I. de Nupt. & Concup. cap. 21. *Quod in Christo & in Ecclesiâ magnum est Sacramentum, hoc est in singulis quibusque viris
atque uxoribus minimum, sed tamen conjunctionis inseparabile Sacramentum.* Bellarminus
ad hæc respondet, Augustinum dupliciter nomen Sacramenti accipere, cum de Matrimonio
agitur. Vno quidem modo, inquit, pro sacro & insolubili vinculo, quod tamen aliquando non
est Sacramentum, quàm Sacramenti rem vocat, ad citatum à se provocans Sancti Patris
testimonium; alio autem modo Sacramentum accipit pro sacre conjunctionis Signo. Priori
modo magnum esse dicit Sacramentum in Christo & Ecclesiâ, minimum vero in hominibus
conjugatis, quia nimirum singuli quique fideles conjugati respectu Christi & Ecclesiæ sunt mini-
mi, tamen si vinculum tam inter Christum & Ecclesiâ, quam inter homines conjugatos non
sit minimum sed maximum, quia omnino insolubile. Posteriori modo accipit Augustinus Sa-
cramentum alibi, scribens, Sacramentum singularium Nuptiarum significare subjectionem u-
nius Ecclesiæ ad unum Deum; & loco iterum mox sub initium laudato, ubi apertissime di-
cit,*

cit, *Sacramentum nuptiarum commendari fidelibus conjugatis ab Apostolo ad Ephesios.* Post aliqua addit, Augustinum in laudato itidem proxime libro de Bono Conjugali passim affirmare, *Matrimonium non esse Sacram. nisi in Ecclesiâ.* In seqq. ubi Sacram. denominationem Matrimonio tributam ex Patrum testimoniis probatam dare studuit, præter hæc duo Scripta, quorum mentio jam est facta, alia quinque citat, in quibus Matrimonio nomen Sacramenti tribuatur. Ne autem in solo nomine Sacram. hæreat, rationem quoque Sacramenti Matrimonio in his locis tribui adserit, sequentibus id probans argumentis. *Primo*, inquit, quia absolute & ordinariè Augustinus hæc voce in Disputatione de Matrimonio utitur. Nam quæ sunt Sacramenta improprie & largo quodam modo, non solent nisi ratio & cum addito Sacramenta nominari. Exemplum esse potest in eo Pane sanctificato, qui datur Catechumenis loco Eucharistiæ; nam eum panem Augustinus vocat Sacramentum; sed id semel tantum facit, & eodem in loco admonuit, eum panem non esse corpus Christi, & Catechumenis non sufficere ad Salutem. *Secundo*, quia in plerisque locorum Augustinus dicit, Matrimonium non esse Sacramentum, nisi in Ecclesiâ, & per hoc distingui Matrimonium Christianorum à Matrimonio gentilium. At Matrimonia gentilium sunt vera, legitima, & largo (quodam) modo Sacramenta. Nam & Innocentius III. Pontif. Matrimonium infidelium vocat Sacramentum, & ipse etiam *Chemnitius* adprobat Sententiam Brentii, qui matrimonium largo (quodam) modo Sacramentum appellari posse existimat, quia est sanctum Vitæ genus à Deo institutum & commendatum. Ergo Augustinus, cum distinguit Matrimonia fidelium à Matrimonio infidelium, quod illa sint Sacramenta, hæc non sint, de Sacramento proprie dicto agit, non de Sacramento largo (quodam) modo sumto. *Tertio*, quia Augustinus non obiter dicit, Matrimonium esse Sacramentum, sed id adsumit tanquam certum, ad probandum dogma Ecclesiasticum, quod videlicet vinculum Matrimonii sit prorsus insolubile, ut patet ex libro de *Bono Conjugali.* At certe hoc argumentum Augustini nihil valeret, si loqueretur de Sacramento largo (quodam) modo accepto, de quo in sequenti capite. *Quarto*, quia Augustinus eodem modo loquitur de Matrimonio & de Baptismo, cum de Sacramenti ratione disputat. Nam, cum dixisset, Sacramentum Matrimonii manere etiam in eis, qui se ipsa à se mutuo separantur, & alia ineunt Conjugia; (adhuc enim primum viget vinculum, & ideo uterque mœchatur, quia non est illius conjunx, cui adheret, sed illius, quem deserit) subjungit, idem accidere in Sacramento Baptismi, quod nunquam potest amitti, etiamsi quis amissa fide deficiat à Christo. Hæc certe comparatio manifestè declarat, Matrimonium Augustino verissimum fuisse Sacramentum. Ita *Bellarminus*, qui dum hæc non indiquaque ab exceptionibus & instantiis libera vidit, ne quid prætermittat ad rem faciendam, sequentem *Chemnitii* ex Augustino objectionem subjungit: *Obijcit Chemnitius unum Augustini locum, ubi scribit, Nuptias Patriarcharum cum feminis pluribus Sacramentum fuisse conjunctionis Christi cum multitudine Nationum totius Mundi, quæ convertebantur ad Fidem; nuptias verò Christianorum cum una tantum Uxore Sacramentum esse unitatis Ecclesiæ Christo subiectæ.* Ex quo colligi videtur loco, Matrimonium apud Augustinum non fuisse Sacramentum, nisi largo (quodam) modo, prout videlicet aliquid mysticè significat in Christo & Ecclesiâ. Respondet *Bellarminus*, non accipere Augustinum Sacramenti nomen eodem modo ubique, id quod vel ex ipso *Chemnitio* probari possit, docente, nuptias Christianorum apud Augustinum esse Sacramentum, quia significant conjunctionem Christi cum Ecclesiâ, & quia sunt Sacramentum, non ullo pati modo Polygamiam plurium simul Uxorum. Ergo, cum Augustinus dicit, polygamiam Patriarcharum fuisse Sacramentum, non eodem modo accipit Sacramentum, quo accipiebat, cum idem nomen tribueret nuptiis Christianorum, quæ polygamiam non admittunt ex eo, quo Sacramentum sunt. Adde, quod polygamiam Patriarcharum fuisse Sacramentum Christi & Ecclesiæ, non nisi improprie & materialiter dici potest; non enim multæ Nationes ad Christum convertæ sunt multæ Ecclesiæ aut multæ Sponsæ, nisi materialiter & improprie, formaliter enim ac proprie, una tantum est Ecclesiâ, una Sponsa, unum corpus. Quare Augustinus largo (quodam) modo Sacramentum accepit, cum illud scripsit de veterum Patriarcharum polygamia; longe autem aliter Eum accepisse, cum de Matrimonio Christianorum ageret, ex argumentis supra adlatis facile potest perspici. Hæc iterum *Bellarminus*, qui dum in tertiâ probatione ad caput sequens quartum provocavit, quo ex rationibus, Matrimonium esse Sacramentum, proprie nimirum & vere sic dictum, demonstrare est conatus, in primâ statim ratione Augustini mentionem fecit. Duxit verò eam ab insolubilitate Matrimonii & Monogamia,

Lib. II. de peccat. merit. cap. 26.

c. Gaude-mus, de Divortii.

Lib. I. de Nupt. & Concup. cap. 10.

de Bono Conjug. cap. 18.

miâ, quâ passim uti Augustinum monet, hoc ex eo proponens argumentum : Matrimonium Christianorum est unius tantum cum unâ, & omninò insolubile. Igitur est Sacramentum conferens gratiam. Antecedentes patet ex illo, *Qui dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam.* Consequenter probatur. Nam ex eo, quod est unum & insolubile, colliguntur duo. Primò, esse Signum sacrum; secundo, conferre Gratiam, quæ duo Sacramentum propriè dictum efficiunt. *Primum* aperte colligitur. Nam illa insolubilitas omnimoda in unis Nuptiis non potest referri in causam primariam & certissimam, nisi in Signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, in quam causam perpetuò Augustinus eam insolubilitatem refert in libro de *Bono Conjugali*. Nam si contingeret Matrimonium, ut officium naturæ ad propagandam sobolem, ægrè potest reddi fideret Matrimonium, cur ob sterilitatem Conjugis non liceat eam dimittere aut aliam ducere? Si confideres, ut est in remedium contra fornicationem, cur non poterit Uxor perpetuo laborans morbo dimitti, aut cur non poterit alia duci? Quare habet Matrimonium ex iure quidem Naturæ quandam insolubilitatem, non tamen tantam, quin aliquando dicitur expedire ratio, ut solvatur, accedente præsertim Divinâ (vel humanâ potius) dispensatione. Cur igitur Matrimonium sit omninò insolubile, illa est potissimum causa, quia significat Institutione Divinâ insolubilem Christi & Ecclesiæ conjunctionem.

Et hæcenus prolixè satis Bellarmini ex Augustino adparatus pro Sacramenti denominatione Matrimonio adtribuendâ. Quem ut breviter excuriamus, & quid vel bonarum mercium vel malarum ferat secum, videamus, quædam necessariò ex Vindictis *Anti-Ottonianis* veniunt repetenda, omninò ad præsens Institutum pertinentia, additis quibusdam utrobique tum prætermisissis. *Primum* verò locum juxta ordinem à Bellarmino observatum occupabit Oraculum apostoli de Mysterio sive Sacramento, circa cuius sensum ante, quàm Augustini vindicetur Sententia, præmitti debent aliquorum Interpretum ex numero domesticorum Suffragia, utpote ex quibus constabit, an Bellarminus ritè ad hoc Oraculum, inque Ejus explicatione ad Augustini provocaverit auctoritatem. *Guilandus* in suis ad Epistolas Pauli Collationibus à *Possentino* insignitè commendatis hæc habet: *Collatio hæc, quæ est Ad viri & Evæ Uxoribus ad Christum & Sponsam suam Ecclesiam, magnum est Mysterium.* Explicat hoc in subiectâ Conciliatione: *Christus adhaesit Ecclesiæ, ut essent duo in carne unâ. Quomodo reliquit Patrem, quomodo reliquit*

Philipp. 2. *Matrem? Reliquit Patrem, quia cum in formâ DEI esset, non rapinam arbitratus est, esse æqualem DEO, sed semetipsum exinanivit, formam Servi accipiens; hoc est enim, reliquit Patrem, non quia deseruit & recessit à Patre, sed quia non in eâ formâ adparuit hominibus, in quâ est æqualis Patri. Reliquit Matrem, relinquendo Synagoga Indæorum, de quâ Secundum Carnem natus est, & inherendo Ecclesiæ, quam ex omnibus congregavit gentibus, & quam illuminavit per Apostolos, ut ostenderet nobis, quid ibi quaereremus. In eâ una sententia, erunt duo in Carne unâ, Sacramentum magnum in Christo & in Ecclesiâ. Iam licet nobis ubique Christum quaerere, & de omnibus hydriis potare Vinum. Dormit Adam, ut fiat Eva; moritur Christus, ut fiat Ecclesiâ. Dormienti Adâ sit Eva de latere, mortuo Christo lancea percutitur latus, ut profluant Sacramenta, quibus formetur Ecclesiâ. Et huius Ecclesiæ Sponsæ suæ ad eam adhaesit Christus, ut ipse & Ecclesiâ sint novum corpus, & sit verum hoc Conjugium. Et ne existimes, quod de quocumque Conjugio dicat Paulus, subjungit, Erunt duo in Carne unâ, Sacramentum hoc magnum est, Ego autem dico in Christo & in Ecclesiâ. Fit ergo ex duobus una quædam persona, ex capite & corpore, ex sponso & Sponsâ. Sacramentum, seu Mysterium horum verborum magnum est. Johannes Gagnæus, Theologus itidem Parisiensis, Superiori Seculo inter suos celebris, in suis ad eandem Pauli Epistolas Scholis sequentia adposuit: *Quamquam ad literam de mutua Viri & Uxoribus conjunctione & dilectione hæc verba sint dicta, hoc tamen magnum est Sacramentum & Mysterium, id est, sub his Matrimonii institutione latet mysticè Christi & Ecclesiæ unanimis & indissolubilis conjunctio. Sicut enim patrem & matrem reliquit homo, ut Uxori adhereret, sic quodammodo Patrem homo factus reliquit Christus, sicut Ipse ait, Exivi à Patre, & veni in Mundum, non per desertionem Divinitatis, sed humanitatis assumptionem; & Matrem Synagoga, cui quæ Judæus suberat, dereliquit, ut Uxori suæ, id est, Ecclesiæ gentium adhereret. Thomas de Vio Cajetanus ante Bellarminum satis audacter, sed & simul verè: *Non habes ex hoc loco, prudens Lector, à Paulo, Conjugium esse Sacramentum; non enim dicit, Sacramentum, sed, Mysterium hoc magnum est. Continent enim, id est Pauli verba, & indivisibilitatem Conjugii, ut Dominus explanavit apud Mattheum; continent & jus Naturæ, abhorrendi (vel potius, abhorrentis) conjugium***

cum Patre & Matre, (id est, filia cum Patre, & filii cum Matre;) continent & officium à Viro plus Vxor, quam Patri & Matri debitum; continent & hoc, quo modo Paulus declaravit, Vxorem esse carnem Mariti. Vnde verò *Mysterium hoc magnum est?* Ego autem dico in Christo & Ecclesia, pro, in Christum & Ecclesiam. Adcumulat Paulus magnitudini hujus *Mysterii secundum literalem Sensum, magnitudinem secundum spiritualem Sensum, referendo hæc ad Christum & Ecclesiam, ut jam retulerat dicendo, quia membrum sumus corporis Ejus, de Carne ejus & de ossibus ejus.* Quid perpetuus Cajetani adversarius, nimirum *Catharinus*, ejusdem quamvis cum Eo ordinis & Instituti, in his desideraverit verbis, *Sixtus Senensis* Bibl. S. I. 6. Anot. 307. exhibet, qui cum in multorum manibus sit, prudens Lector Eum hic evolvet. Idem *Catharinus* tamen in suis ad Epistolas Apostolorum Commentariis sibi metipsum obijciens, quadam in Scripturis vocari *Mysteria*, quæ tamen non sint sacramenta, (eo nimirum sensu) quo Scholastici capiunt, qualia sint Septem illa, quæ Ipsi enumerant; respondit, nihil prohibere, quin possint Sacramenta vocari qualibet *Mysteria*, quamvis non sint de illis Septem; nonne enim, inquit, *Mysterium Incarnationis Christi etiam dicitur Sacramentum.* In sequenti verborum Pauli explicatione addit: *Carnale conjugium eà ratione Sacramentum esse, quia Signum est spiritualis conjugii inter Christum & Ecclesiam contracti; conditiones namque eadem sunt.* In hunc quoque modum *Esthivius* scribit: *Sensus Apostoli est, Sacramentum seu Mysterium verbis præcedentibus significatum est magnum. Illa Viri & Mulieris arctissima conjunctio, de qua dictum est, relinquet homo Patrem & Matrem &c. magna alicujus Sacrae & arcane rei Signum est.* Ego autem dico, *Mysterium hoc explico & intelligendum doceo de Christo & Ecclesia. Per hoc enim, quod homo relicto parentibus adheret Vxori, & cum eà efficitur una Caro, mystice significatur, Filium DEI è sinu Patris & quasi relicto Patre, Matre etiam, id est, Synagoga, vel caelesti Hierusalem derelicta, in terras descendisse, & per adsumtam Carnem humanam Ecclesie, quæ ex hominibus constat, conjunctum esse, unumque cum eà corpus effectum, & per hoc indissolubili Amoris vinculo conglutinatum.* Et post aliqua: *Ex hac Apostoli Sententiâ manifestum est, Conjugium non solum duorum primorum hominum, sed etiam, ac pleniori ratione posteriorum (nam primi homines non habuere Parentes, quos relinquerent,) esse Sacramentum, id est, rei sacrae cujusdam magna Signum.* Quamvis verò ex *Catholica* (id est, *Tridentino-Romana*) Ecclesie definitione dubitandum non putet, *Matrimonium esse unum ex Sacramentis novæ Legis, quæ ejus Gratia, quam significant, Signa sint efficacia;* quari tamè scribit: *an hoc ipsum ex præsentis loco Apostoli possit doceri: Cajetano cerè non videtur, inquit, addens: At neg. Veteres hanc efficaciam probant exinde, sed magis eam solent statuere ex factò Christi, qui nuptus in Canà Galilæe benedixit, utiq; spirituali benedictione; quod est Scriptura non expressit, in Concilio tamen Ephesino tanquam Traditione acceptum, & apud multos Patres legitur. Atq; hæc Sententiâ, ita pergit Esthivius, vobis etiam probatur, & quam reverè probabilis sit, latè ostendimus Scripto in libros Sententiarum.* Pro ratione subjungit: *Quod enim ad hunc locum attinet, Apostoli Sententiâ, quæ dicit, Sacramentum hoc magnum est, veritatem habuit ab initio, quo dictum est, Propter hoc relinquet homo &c. Nec tamen ab eo tempore capit Matrimonium esse efficacæ Gratia Sacramentum, sed tale demum est à Christo, novæ Legis Authore, institutum.* Fromondus post alios novissime hanc Pauli verbis adscripsit paraphrasin: *Sacramentum hoc magnum est, Matrimonium illud Viri & feminae consummatum per copulam carnalè, quod verbis ex Genesi recitatis explicatur, est Signum magna rei Sacrae.* Ego autem dico (non in seipso spectatum, sed) in Christo & in Ecclesia, Græcè, in Christum & in Ecclesiam, id est, si referatur ad Christi & Ecclesie conjugium, quod significat. Nam Christus derelicto Patre quodammodo per descensum de Cælis, relicto Matre Synagoga, quæ erat Ei Mater ex Semine David secundum carnem, ardentissimo amore adhesit sponsæ suæ Ecclesie, & una Caro cum eà factus est per Incarnationem. Hoc verò Sacramentum seu Sacra significatio non tantum est in Matrimonio fidelium, sed infidelium etiam. Paucis interjectis: *Bellarminus & quidam alii ex hoc loco contrahereticos probant, Matrimonium novæ Legis esse Sacramentum, conferens gratiam conjugibus ex opere operato; sed infirmiter, ut rectè omnia Bellarmini argumenta dissolvens Valquezius ostendit. Nam Apostolus vocat hic Sacramentum (μυστήριον) non respectu Gratia Sacramentalis, quam significet & efficiat, sed respectu conjunctionis Christi cum Ecclesia per Amorem & Incarnationem; quod mysterium in Matrimonio Adami & Evæ etiam fuit, quod tamen Sacramentum non erat Gratiam conferens. Nec Tridentina Synodus ait, ex hoc loco solide probari, Matrimonium esse inter septem Sacramenta; sed tantum innuit &c.* Ut post Scripturæ Interpretes è numero Doctorum Scholæ unus etiam & alter accedat, *Agidius de Koninck*, laudatus ad caput antecedens Professor antehac *Lo-* I. cit. Disp. 24. n. 10. seqq.

NB.

tem

tem veram vel legalem, quam suo conferat usu; secundò lato (quodam) modo, pro quovis Signo rei sacra Divinitus instituto, quam vis statuat, Matrimonium primo ex his duobus modo sum- tum inter baptizatos esse Sacramentum novæ Legis proprie dictum, idq; non tam laudato Pauli Oraculo, quam aliquibus Augustini testimoniiis demonstrare conetur; in alia tamen Conclusionè determinavit, Matrimonium pro ipso sumtum vinculum nec jam esse, nec unquam fuisse Sacramentum proprie dictum. Et quia inter difficultates, quas præmisit, non potuit dissimulare, quosdam, videlicet inter suos, id adfirmare, idèd præpomis, quia Patres, adeoque Augustinus etiam, communiter ipsum videantur vinculum vocare Sacramentum, hinc de responso ad hanc objectionem idoneo sollicitus dicit, Patres, & ita Augustinum quoq; accipere Sacramentum lato quodam modo, pro quovis Signo rei sacra Divinitus institu- to, dicentes, Matrimonium esse Sacramentum, non quia significet aliquam Sanctitatem, quam suo conferat usu, sed quia significet conjunctionem Christi cum Ecclesiâ, hinc etiam docentes, Matrimonium in Lege Naturæ simili modo Sacramentum fuisse, post Leonem Augustino etiam in testimonium adducto. Confirmat hoc postmodum in eâ etiam Conclusionè, quo Matrimonium inter infideles contractum, etiamsi postea baptizentur, nunquam tamen fieri posse verum Sacramentum, contra domesticos quosdam suos defendit, ad objectionè, Patres & communiter Doctores dicere, Matrimonium fidelium idèd majorem habere insolubi- litatem, quia sit Sacramentum; & si Matrimonium infidelium per Baptismum adquiritur hanc insolubilitatem, adquirere etiam (ipsum) esse Sacramenti, respondens; Patres loqui de Sa- cramento largè sumto, quia agant de vinculo Matrimonii, quod non sit, nisi largo (quodam) mo- do Sacramentum. Thomas Sanchez, spissi de hoc argumento Operis author, de tempore Institutionis Matrimonii agens, ubi retulit, aliquos censere, institutum esse illud immediatè in Lege Naturæ ab Adamo, & illis quidem verbis, quæ Deo inspirante protulerit, dicens, Hoc nunc os ex ossibus meis &c. idq; probare partim, quia ipse Christus probet in dissolubile Ma- trimonium esse ex Verbis (primæ) Institutionis, dicendo, quos Deus conjunxit, homo non separaret &c. partim, quia Paulus dicat, Propter hoc relinquet homo &c. Et subdat, Sacra- mentum hoc magnum est, ubi clarè significet, verba hæc ab Adamo prolata fuisse Institutionis verba; post adductum eâ de re Synodi Tridentinæ monitum, ab aliis quoque laudatum, addidit, hujus Sententiæ videri Augustinum, & revere eam ex Theologis Lombardum, Alessem, Bonaventuram, Durandum, Richardum, Hugonem, Waldensem, Adrianum, Tapperum, ex Lu-

Lib. II.
Disp. 4.
p. m. 120.

ris peritis prætermittuntur, Scripturæ Interpretum & Scholæ Doctorum hypo- theses & Sententiæ contra institutum Bellarmini, Matrimonium esse Sacramentum propriè & verè sic dictum, ex laudato Pauli Oraculo & Augustini autoritate demon- strate conantis, possint inservire, Lector attentus videt, ita ut prolixâ opus non sit offen- sione, ne Solem plenis in mero die radius lucentem indice digito velle videat indicare. Nihil certè Bellarminus in prolixa deductione sua, vel ad dictum Pauli Oraculum, vel ad Augustini testimonia, partim vindicanda, partim explicanda, si non potius implican- da, ut, quod semel defendendum suscepit, vi etiam adhibita obtineat, ex omnigena eru- ditionis promtuario adduxit, in quo non ex domesticis suæ Religionis, imò etiam Ordi- nis & Instituti Scriptoris habeat adversarios, & in faciem quasi contradicentes, inter quos sanè eminet Vasquezius à Frommondo hic commendatus, è quo plura adscribi merentur, ea nimirum, quibus Bellarmini è Paulo & Augustino argumenta ex professo examinavit, eorumque invaliditatem ad præsens Institutum ostendit. Is igitur non so-

Lib. 14 de
Civitat. Dei,
cap. 22.

lùm in genere de Sacramentis agens, probaturus, nomen Sacramenti usurpandum & rei- nendum esse in eâ significatione, ut idem sit Sacramentum, quod rei sacra Signum, quam signi- ficationè Coniackius latam dicit, ad hoc Pauli Oraculum provocat, conferendo quoad usum vocis, Mysterium, ex apocalypsi Johannæ Visionem, qua fuit ostensa Meretrix Ba- belica, in cujus fronte scriptum erat nomen, Mysterium, quod in proxime sequentibus explicatur per Sacramentum mulieris, hæc cum notatione, manifestum esse, eo in loco accipi Sa- cramentum & Mysterium pro signo rei occulta, ea etiâ cum restrictione, quod, etsi recentiores contendunt ex illo Pauli Oraculo deducere nomen Sacramenti, ut non solum significet Signum rei occulta in universum, sed & speciatim res illas septem, quæ Sacramenta Ecclesiæ vocantur, sibi id non probetur, cum inde non rectè colligatur, Matrimonium esse unum ex septè Sacramentis, promittens, se suo id loco aperte probaturum; verum etiam, ubi in Tractatu speciali de Sacramento Matrimonii, inchoato quidem, non a. ad finem perducto, quem

Tom. II.
in 3. part.
Th. Disp.
127.
cap. 17.

Tom. IV.
in 3. part.
Th. Disp.
2.

Tom. IV. Editores idèd Benonium vocant partum, quem Author mutilum adhuc cum ipso penè spurco sit enixus; de eâ Catholicorum, id est, Papistarum, nec paucorum, nec suo etiam iudicio ignobi-

ignobilium agit Sententiã, quã docent, *Matrimonium esse Sacramentum non in novã Lege à Christo, sed in initio Mundi à Deo institutum*, eam hoc quoque argumento probari dicit: *Si ex aliquo (nimirum Scripturã) loco colligi potest, Matrimonium esse Sacramentum, maxime ex illo Pauli ad Ephesios potest. Ex hoc autem loco non colligitur, à Christo primum in Lege Evangelicã fuisse institutum, sed à Deo à principio Mundi. Nam verba hæc Apostoli non solum de Matrimonio post Legem Evangelicã, sed de omni ab initio Mundi intelliguntur; ac proinde ex hoc loco sequitur, semper ab initio fuisse Sacramentum à Deo institutum.* Quamvis autem Vasquez hanc Sententiã, ideò, quia definitioni Tridentinã contrariã, non adprobet, sed eidem te acriter opponat, circa ipsã nihilominus Oraculi Apostolici & testimoniorum Augustini à Chemnitio objectorum explicatiõnem datas à Bellarmino ad ea responsiones non parùm infirmat, aliasque ex suo adponit Ingenio. Postquã ergo eas, tacito quamvis Bellarmini nomine, ne Socius videatur Socio contrarius, breviter & per compendium retulit, de earum insufficienciã ita judicavit: *Si hæc esset mens Augustini, saltem ex eo probaretur, Sacramentum non usurpari à Paulo pro signo sacro, sed pro ipsã re absconditã, & hanc esse conjunctionem Christi cum Ecclesiã, ac proinde ex hoc Pauli loco id, quod contendimus, non probari.* Quare, ita pergit Vasquez, multò melius respondeo, ad prius testimonium ex *Tractatu nono in Iohannem*, Augustinum per Sacramentum intelligere quidem Signum sacrum, ideò autem dixisse Ipsum, magnitudinem Sacramenti, hoc est, Signi, non esse in singulis, quia ad magnitudinem Sacramenti duo requiruntur, & ipsum Signum, & magnitudo rei signatã, ex quã solum magnitudo Sacramenti sumitur. Ne igitur quis putaret, totam Sacramenti magnitudinem & omnia ad ipsum requisita intra singulos concludi & contineri homines, sed Christum & Ecclesiã pertinere ad eam, rectè dixit Augustinus addidisse Paulum, *Ego autem dico in Christo & Ecclesiã*, q. d. hæc Sacramenti magnitudo non sine Christo & Ecclesiã est, sed inde sumitur, quod conjunctionem Ejus cum Ecclesiã designet; & ita non est in singulis hominibus, prout Matrimonio conjunctis, si id tantum, quod in ipsis est, consideremus. Ad posterius testimonium respondeo, scribit porro Vasquez, eodem modo; addo tamen, ex ipsius Augustini in eo verbis id, quod præmisimus, & hæretici refellere contendunt, manifestè deduci. Nam cum dixisset Augustinus, *quod est in Christo & in Ecclesiã magnum, hoc in singulis quibusque Viris & Uxoribus est minimum*; continuo addidit, *sed tamen conjunctionis inseparabilis Sacramentum*, q. d. Quod minimum est, si intra ipsos solum homines consideretur, & nihil extra eos significet, ipsum videlicet Matrimonium, nihilominus est Sacramentum vinculi indissolubilis, quo inter se mutuo connectuntur & obligati manent, quod quidem hæc ratione non est magnum (adeò) Sacramentum, sicut revera est, quatenus extra homines denotat vinculum & conjunctionem Christi & Ecclesiã indissolubilem. Ipsum igitur Matrimonium, quod in hominibus minimum esse dixit, vocat Sacramentum & Signum vinculi inter Virum & Mulierem indissolubilis, ac proinde hoc idem Sacramentum vocat magnum (quatenus) relatum ad Christum & Ecclesiã. Post plura addit Vasquez, Quod ex Augustino adle-

de Sacr.
Matr. cap.
2. §. 9.

Ibid. c. 6.
§. 47. & 48

Ibid §. 60.

gant, nimirum Bellarminus & Sequaces Ejus, quod hunc Pauli locum de solo Matrimonio in Ecclesiã & populo Dei intellexerit, falsum esse ex capite præcedente patet, neque minimum aliquod verbum in Augustino invenies, quo id vel leviter insinuet. Fateor sanè, ita adhuc Vasquez, discrimen aliquod adsignasse Augustinum inter Matrimonium inter infideles, & Matrimonium in populo Dei ab Origine Mundi, tum etiam inter Matrimonium Christianorum & Patriarcharum, qui Christum præcellerunt; illud tamen longè divertum est, & à nobis ibi explicatum. Verum, nullibi docet, Matrimonium esse Sacramentum, (non-) nisi in Ecclesiã. Quia verò ad caput antecedens provocat Vasquez, in quo non tantum singula Augustini loca à Bellarmino citata, sed & rationes Bellarmini exinde deductas diligenter expendit, ideò aliqua ex eo huc derivanda sunt, ut vanitas illationum Bellarmini ex Augustino fiat manifesta. Ita autem ibi Vasquez: *Recentiores non nulli disputantes contra hæreticos nostri temporis contendunt pro viribus, doctrinam de Matrimonio Sacramento verè & propriè sic dicto Catholicã, vel potius Papæ Romanæ, Augustini testimoniis comprobare; id quod maxime expetendum & optabile esset, si rectè fieri posset.* Arbitror tamen, ipsum, id est, Augustinum, Matrimonium in sensu, de quo disputamus, nusquam appellasse Sacramentum, ut per singula facile demonstrabo. Indicatis autem locis, quæ Bellarminus citaverat, recensitis etiam rationibus, quas Bellarm. exinde deduxerat, suam de iis Sententiã ita proponit Vasquez. *Postquam singula Augustini loca perlegi & attentè consideravi, manifestè deprehendi, Ipsum non loqui de Sacramento propriè, prout in presenti loquimur, videlicet quatenus est Signum*

Ibid. cap.
1. §. 30.
& seqq.

M m

Gratia

Hactenus Vasquez de ipsis Augustini testimoniis à Bellarmino citatis, ostendens, frustra id ab Eo factum esse. Nunc ad rationes Eius exindè deductas, quas itidem nullas esse docet, porrò scribens: *Iam verò, quam pravi* (fortè, parvi) *sint momenti, qua recentiores Theologi, & inter eos iterùm Bellarminus, adducebant ad probandum, Augustinum in locis assignatis de Sacramento propriè sic dicto fuisse locutum, videamus.* Primo quidem, parum refert, quod absolute & sine additamento Matrimonium vocaverit Sacramentum, ut proinde dicamus, de Sacramento propriè intelligendum esse, quoniam Paulus etiam illud absolute & sine additamento vocavit Sacramentum, & reverà eà ratione Sacramentum absolute dici potest; cùmque alià etiam Ratione Matrimonium sit Sacramentum, nullum erat periculum, ipsum absolute Sacramentum significatione illà latiori adpellate. Quia verò periculum erat, ne quis existimaret, panem benedictum esse verum ipsum Sacramentum corporis Christi, ideò semel tantùm ab Augustino Sacramentum est vocatum, & ab Eo explicatum, quâ ratione esset Sacramentum. Ad secundum dico, Augustinum ideò Matrimonium vocasse Sacramentum in Ecclesiâ Dei solum, non autem apud infideles, non quia existimaret, Matrimonio infidelium non significari unionem Christi cum Ecclesiâ individua; sciebat enim, Matrimonium hac Ratione Sacramentum *ab initio Mundi* fuisse vocatum, idque in omne futurum Matrimonium convenire debuisset, & de omni etiam verè dixisset Christum, *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, quâ ratione Innocentius III. Matrimonium gentilium latiori significatione vocat Sacramentum; sed ideò solum apud populum Dei & fideles Matrimonium vocat Augustinus Sacramentum, & in eo bonum Sacramenti requirit, quia solum in populo Dei vinculum ejus fuit inseparabile, non dico (tantùm) jure, sed (etiam) facto & existimatione populi, in populo autem infideli & facto & existimatione, quamvis non jure, multis de causis solvebatur. Adde, quod per populum Dei, in quo solo Matrimonium Augustinus vocat Sacramentum, non intelligit populum solum Christianum, sed fidelem etiam antiquum ante Christi adventum, in quo (tempore) vixerunt Patriarchæ; apud hos autem Matrimonium non fuit Sacramentum propriè, nimirùm Gratia ipsos sanctificantis Signum, sed latiori tantùm significatione, denotans unionem Christi cum Ecclesiâ. Ex eo igitur, quod Augustinus Matrimonium in solo populo & Civitate Dei vocat Sacramentum, non sequitur, de Sacramento propriè dicto Ipsum fuisse locutum. Porro, cùm Augustinus Matrimonium Christianorum comparat cum Matrimonio Patriarcharum, neque soli Matrimonio Christianorum tribuit Rationem Sacramenti, neque Patriarcharum Matrimonio eam denegat, quin imò eam in utroque agnoscit, ut patet ex libro de *Bono Conjugali*, sed ostendit, diverso modo fuisse Sacramenti (rationem) in Matrimonio Patriarcharum & Christianorum, licet in utroque Sacramentum in eo est, ut denotaret conjunctionem Christi cum Ecclesiâ indissolubilem, quia videlicet, ut supra memoravimus, per Matrimonium Patriarcharum, quod unius erat cum pluribus, una significatur Ecclesia, Christo uni Viro ex variis generibus copulanda; per Matrimonium verò Christianorum, quod redactum est ad unum & unam, denotetur unio & conjunctio unius Christi unâ cum Ecclesiâ, simpliciter & absque alio inseparabilis. Et quamvis de iis, qui plures habent Uxores, etiam successive, sicut inter Christianos accidit sæpius, dicat, eos quandam Sacramenti normam amittere, non loquitur tamen de Sacramento propriè dicto, sed latiori significatione, prout est Signum conjunctionis Christi cum Ecclesiâ, sicut supra probavimus, eò quod aliquid tollitur de perfectione hujus significationis inter Christianos etiam, per plures Uxores, quas ducunt successive; & ideò indigni ordine Ecclesiastico censentur, quia carnem suam in plures diviserunt, cùm tamen Christus uni tantùm Ecclesiæ fuerit copulatus, non autem quia de Sacramentali Gratia aliquid amittant, ut supra notavimus. Ad tertium ingenue fatemur, Augustinum non obiter, sed ex professo de bono Sacramenti, quod in Matrimonio est, egisse, & inde illius indissolubile vinculum probasse; indissolubilitatem tamen non ex Ratione Sacramenti propriè, sed ex significatione conjunctionis Christi cum Ecclesiâ, quæ etiam indissolubilis est, deduxisse, manifestè ostendimus ex Opere de *Nuptiis & Concupiscentiâ*. Quod verò Theologi allegati, & inter eos præsertim Bellarminus, contendunt, indissolubilitatem matrimonii solum provenire ex ratione Sacramenti propriè sic dicti, fallū planè est. Et satis (fortè, satius) quidem fuisset illis carere unico Augustini testimonio in disputatione contra hæreticos, ubi tot alia firmissima Catholice Veritatis fundamenta contra ipsos præstò sunt, quàm ita abjectè de vinculo Matrimonii secundum se & in ipso Jure Naturali sentire, sicut inferius contra ipsos videbimus. Ad quartum respondeo, Au-

NB,

Matth. 19

gustinum uti quidem exemplo Baptismi, qui nunquam deletur in hæreticis fidem deferentibus, quod attinet Characterem, quin imò eodem modo etiam uti Eum exemplo Ordinationis Ecclesiasticæ; hinc tamen non sequi, Ipsum existimasse, Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum, sicut Baptismus & Ordo sunt, ad hoc enim tantum prædictis usus est exemplis, ut quamvis ipso facto Matrimonium solvatur, nihilominus reipsâ maneat vinculum, sicut character baptizati sempermanet, quantumvis ille, qui Baptismo fidem nostram est professus, ab eâ separetur, & sicut reipsâ manet ordinatus is, qui ab officio removeretur. Constat autem, Augustinum in illis locis non solum agere de vinculo Matrimonii Christianorum, quod est Sacramentum propriè, sed cujuscunque Matrimonii in populo DEI; per populum DEI autem intelligit etiam antiquum populum Patriarcharum, ut satis superque est probatum.

Ad Bellarminirationem primam ab insolubilitate Matrimonii desumptam, & Augustini
 Ibid. cap. iterum autoritate firmatam Vasquez porrò hæc habet: In hac ratione aliqua certe adiu-
 7 §. 69. mantur, quæ mihi non parùm displicent. Primum quidem, quod perpetuitatem vin-
 & seqq. culi in voluntatem DEI Matrimonium (ideò) instituentis, ut esset signum conjunctionis CHRISTI cum Ecclesiâ, non autem in ipsam Conjugii naturam & Jus naturale illius, reducere non dubitant, Bellarminus nimirum & sequaces; & cum simul dicant, Matrimonium infidelium non esse Signum hujus conjunctionis, adserere coguntur, Matrimonium in se infidelium unâ ex illis causis, quas ipsi referunt, in suâ ratione solvi posse, quod tamen manifestè falsum est. alioquin & infideles ad Fidem conversi non egerentur in quocunque casu cum Uxore primâ manere & reliquas dimittere, cujus oppositum definit Innocentius &c. Præterea, quamvis Augustinus ex unione CHRISTI cum Ecclesiâ, quam dicit in Matrimonio repræsentari, quod indissolubilis sit, colligat indissolubile ipsius Matrimonii vinculum, nunquam dicit tamen, ex eò tantum indissolubile Matrimonium esse, quod conjunctionem CHRISTI cum Ecclesiâ repræsentet; quin imò, cum in re, quæ in signum alterius desumitur & instituitur, debeat esse quædam naturalis aptitudo, ut supra diximus, ideò voluit DEUS, ut Matrimonium ex se indissolubile & perpetuum perpetuæ & indissolubilis CHRISTI cum Ecclesiâ unionis esset signum. Deinde, quod adsumunt, Matrimonium post CHRISTI adventum solum esse Signum hujus unionis CHRISTI cum Ecclesiâ, & ideò esse Sacramentum propriè dictum, capite præcedente satis superque impugnatum est, (& demonstratum,) de omni Matrimonio dictum fuisse à CHRISTO, Quod DEUS conjunxit, homo non separet, ac proinde esse indissolubile, ibidem evicimus. Quare, quamvis indissolubilitas Matrimonii ex Repræsentatione unionis CHRISTI cum Ecclesiâ proveniret, non sequeretur, esse Sacramentum propriè, sed latiori illâ significatione, de quâ hætenus multum diximus. Neque verò usquam Augustinus existimavit, antiqua Patriarcharum conjugia, quæ unius erant Viri cum pluribus feminis, fuisse solubilia, & ideò non repræsentasse conjunctionem Christi cum Ecclesiâ; hoc enim absurdum erat manifestè. Nam cum quisque eorum verè posset dicere ad quamlibet Uxorem illud Adami, Hoc nunc os ex ossibus meis, &c. & rursum Christus de illis, comparatione cujuscunque Uxoris, quam ducebant, verè posset illud dicere & reipsâ dixerit, Quod DEUS conjunxit, homo non separet, eò quod vera essent eorum Matrimonia, inspiratione DEI tacta; non minus indissolubilem Christi cum Ecclesiâ unionem quodcunque Matrimonium illorum potuit repræsentare, & reipsâ repræsentavit, quam Matrimonium unius cum unâ inter Christianos, nisi quod, ut capite quinto observavimus ex Augustino, ii, qui plures ducebant Uxores, aliquam Sacramenti normam amittebant, videlicet, quod attinet Rationem Sacramenti significatione latiori, quæ consistit in repræsentatione conjunctionis Christi cum Ecclesiâ, non autem Sacramenti propriè dicti, id quod eodem modo etiam accidere in baptizatis Christianis, qui unâ Uxore mortuâ aliam ducunt, ibidem notavimus, ut hinc colligamus, per quodcunque Matrimonium Patriarcharum significatam fuisse indissolubilem CHRISTI cum Ecclesiâ unionem, quamvis aliquid de hac significatione amitterent, videlicet unius CHRISTI cum una Ecclesiâ, quod tamen contra indissolubile vinculum non erat, neque omnino contra Repræsentationem Unionis CHRISTI cum Ecclesiâ, ut illo capite quinto ostendimus. Et hætenus directè contra Bellarminum de Augustini Sententia circa Sacramenti denominationem Matrimonio adtribuendam Vasquez, undè simul etiam patet, quid haberi debeat de Bellarmini responso ad objectum à Chemnitio ex eodem Augustino locum. Quamvis autem non

non necessum fuisset, in horum Augustini locorum & desumptorum ex iis Bellarmini argumentorum examine Vasquezii vitulâ arare, dum ex laudatis aliorum Authorum observationibus sufficientes suppeditari potuerint responsiones; quia tamen Vasquez vid. M. simul & semel omnibus satisfacere studuit, utut intermixtis hinc inde hypothefibus Anton de Domin. non usque ad eò indubiis, consultum fuit visum, Socio opponere socium, atque hoc et- 1. V. c. XI. iam documento ostendere, quàm Bellarmini autoritas apud sui etiam Ordinis & In- num' 48. stituti homines non sit omni ex parte ita eminens, ut ei contravenire non liceat, et si plerisque pro omnis polemicæ Eruditionis promo & condo, & qui instar sit omnium aliorum, habeatur. Reliqua, quæ ibidem plura contra Bellarminum prolixissimè habet Vasquez, urpotè ab Instituto præsentis aliena, & nihil cum Augustino commune habentia, non addo; silentio etiam prætermittens, quæ in sequenti Controversiâ de hujus Sacramento, si quod est, Ministro Bellarminus ad objectiones Melchioris Cani, Ecclesiæ Ministrum ad illud requirentis, nominatim ad objectionem textam, Augustini autoritate fultam, respondit, Lectori committens iudicium & simul Eum remittens ad Vindicias Evangelico Thomisticas, in quibus de hac Cani Sententiâ actum est. Quæ de Polygamiâ vel successivâ, vel simultaneâ ex Augustino Bellarminus adducit, nominatim de Polygamiâ in Veteri Testamento fidelium & DEO dilectissimorum Patriarcharum, quia nec dum inter Scriptores Papæos omninò convenit, nec aliqua fundamentalis controversiâ inter illos & Evangelicæ partis Doctores intercedit, Patribus etiam antiquis inter se non consentientibus, quin nec Ecclesiâ Romanensî hæctenus aliquid certi definite ausâ, idè de iis hic quidem nihil.

Prodiit, postquam hæc scripsi, Parisiis Launoji Tractatus de Regia in Matrimonium potestate, sive de iure Principum Secularium Christianorum in sanciendo impedimento Matrimonium dirimentibus, in cuius primæ Partis, Articuli quæ ejusdem secundi capite post decimum primo contra illos agit Scriptores Papæos, qui Veteris Legis Matrimonio nomen ac dignitatem Sacramenti abjudicant, inter quos dum Bellarminus suum quoque nomen extare voluit, juvat exinde sequentia adscribere quatuor Augustini testimonia, quæ Sorbonista hic eidem & cæteris voluit cum pluribus aliorum recentium & antiquorum Ecclesiæ Doctorem & Conciliorum testimoniis opponere. Tria quidem priora sunt ex Opere de Bono Conjugali. Primus ita habet: *illis temporibus, cum adhuc c. 13. Propheciis Sacramentis nostræ Salutis Mysterium velabatur, etiam qui ante Nuptias erant tales, (quales in antecedentibus verbis descripsit Augustinus,) officio propagandi Nuptias copulabant, non victi libidine, sed ducti Pietate. Secundus, Sicut Sacramentum plurimum c. 18. Nuptiarum illius temporis significavit futuram multitudinem Deo subjectam in omnibus gentibus terrenis, sic Sacramentum Nuptiarum singularium nostri temporis significat unitatem omnium nostrum subjectam Deo futuram in unâ cælesti Civitate. Launojus addit de suo, Hæc Comparatio Sacramenti nomen & honorem ita desigit in Veteris Testamenti Matrimonio, ut inde refigi non possit. Tertius, Bonum Nuptiarum per omnes gentes c. 24. atque omnes homines in causâ generandi est, & in fide castitatis. Quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est, etiam repudio discedentem alteri nubere, dum vir ejus vivit, saltem nec ipsâ pariendi causâ. Quartus tandem & ultimus est ex Opere de Genesi ad Literam: Non quia Incontinentia malum est, idè Con- 1. 9. c. 7. nubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum; imò verò non propter illud malum culpabile est hoc bonum, sed propter hoc bonum veniale est illud malum, quoniam id, quod bonum habent Nuptiæ, & quod bonæ sint Nuptiæ, peccatum esse nunquam potest. Hoc autem est tripartitum, Fides, Proles, Sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum conjugale cum altero vel alterâ concubatur. In prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, & religiosè educetur. In Sacramento autem, ut Conjugium non separetur, & dimissus aut dimissa, nec causâ prolis, alteri conjugatur. Launojus iterum loco Epierseos subjungit, Tria hæc in omni Matrimonio sive antiquæ, sive novæ Legis reperiuntur. Ego hic nihil addo, dum quæ hic de indissolubilitate scripsit Augustinus, capite sequenti prolixius sint discussa, nunc autem sufficere possit, ausum fuisse hunc Sorbonistam, quod Vasquezius non fuit ausus, contra Synodi Tridentinæ Sententiam, Matrimonio Veteris etiam Testamenti Rationem Sacramenti adscribere, & quidem autoritate Augustini. Et quia Bellarminus aliorum ante Vasquezium meminit, hoc idem statuentium, quod Launojus defendit, subjunctâ contra Bellarminum censurâ, juvat utriusque verba adscribere, Bellarmini hæc sunt: Non desunt Catholici, qui admittunt, Matrimonium non esse Sacramentum novæ Legis proprium, sed fuisse in Lege Veteri etiam*

apud Indeos, & à Christo non tam institutum, quàm confirmatum; ita enim docet Alphonsus à Castro, libro contra hæreses undecimo, verbo, Nuptiæ, Hæresi tertia; Petrus à Soto, Lectione secundâ de Matrimonio, & alii quidam, quorum rationes sunt præcipue tres: cap. 5. Prima, quia Apostolus ad Ephesios de Conjugio Adami & Evæ dicit, Sacramentum hoc magnum est &c. Secunda, quia DEUS in Genesi benedixit Conjugio Adami & Evæ, ex quo videtur Gratiam signo adjunxisse. Tertia, quia Leo Magnus dicit, Nuptias ab initio sic institutas, ut haberent in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum. *Launus hac* Epist. 92. *subiicit*, Postquam Bellarminus testimonium historicæ Veritati dedit, continuo lub- nescit, sibi non videri, quod ista tunc defendi possit Sententia, propter Concilium Flo- rentinum, quod Matrimonium Sacramentis novæ Legis connumerat, & propter Sy- nodum Tridentinam, quæ idem facit. Quasi verò, ita porro *Launus*, qui Tridentinæ non interfuit Synodo, Bellarminus, mentem ejus cognoverit melius, quàm *Alphonsus* æqualis Synodo, & *Soto*, qui eidem magnâ cum Eruditionis famâ interfuit. Ad Flo- rentinum quod attinet Concilium, Bellarminus peccat in duobus, & primò quidem, quod Florentinum Concilium dicendum non fuit, sed Eugenius quartus in Decreto pro unione Armenorum; finitum erat Concilium, ubi Decretum est editum. Dein- de Matrimonium potuit esse utriusque Legis Sacramentum, licet in novâ Lege per- fectius, quàm in veteri, quod neque Eugenius, neque Patres Tridentini negarunt un- quam. Porro Bellarminus non videtur satis fuisse versatus in Traditione, quæ Matri- monii Doctrinam complectitur. Hæc ibi *Launus* contra Bellarminum, quæ alibi etiam poterunt inservire.

CAPVT DVODECIMVM, & seqq.

DE

Matrimonii solubilitate vel insolubilitate.

TRiplicem in hac Quæstione Controversiam tractat, quorum prima tangit Matri- monium infidelis, vel cujus una pars est fidelis, altera autem infidelis; secunda solubilitatem vel insolubilitatem quoad thorum & cohabitationem, tertia verò quoad vinculum. Ubique Augustini mentio occurrit. In primæ Quæstionis discussione ut obtineat Bellarminus, extra controversiam esse, Conjugium infidelium solvi posse etiam quoad vinculum, si alter Conjugum convertatur ad Fidem, & alter nolit ei cohabitare, ad doctrinam Pauli præprimis provocans; quia vidit obtinere doctrinam Christi, dicen- tis, quod DEUS conjunxit, homo non separet, Et ibidem, Qui dimiserit uxorem excepta for- nicationis causâ &c. Chemnitium accusavit, non rectè loca hæc Christi & Pauli concil- iantem, quasi Christus de eoloquatur, qui injustè dimittit, Paulus autem de eo, qui injustè di- mittitur, hæc Augustini observatione usus: Augustinus notat, Paulum non permittere tantum Conjugi deserto ab infideli aliud inire Matrimonium, sed permittere etiam simpliciter, dimittere infidelem, etiamsi cohabitare velit; & solum consulere Eum, non autem præci- pere, ut Conjug fidelis non dimittat infidelem Conjugem, si is velit cohabitare, & idè si quis di- mittat cohabitare volentem, non peccare contra ullum præceptum. Dicendum est igitur cum Augustino, inquit Bellarminus, Christum loqui de Matrimonio inter fideles, Pau- lum de Matrimonio inter infideles contracto, id quod Paulus ipse satis declarat. Nam cum dixisset, Præcipio, non Ego, sed Dominus, Vxorem à Viro non discedere, subjungit, cate- ris autem Ego, non Dominus dico, si quis habet Vxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam &c. Ubi per ceteros intelligit eos, qui Matrimonium ante Fidem contraxerunt, de quibus nihil præceperat Dominus. De his ergo Paulus confi- lium dat, ut Vir non dimittat Vxorem infidelem, si ea velit cohabitare sine injuriâ Creatoris. Sed quia hoc est Consilium, non præceptum, idè licet etiam dimittere Vxorem infidelem, & tunc maxime, si nolit cohabitare. Ut Chemnitium ab accusatione Bellarminiana vin- dicemus, Oraculo Christi ad Quæstionis tertiæ Examen reservato, de Pauli Sententiâ nunc agendum est, circa quam in genere contra Bellarminum observari debet, Ambro- sium Catharinum ei contradicere & scribere, verbis sequentibus: Qui sunt isti ceteri quibus se ait dicere, & non Dominus? Oportet, ut à superioribus dependat hæc declaratio. Dixerat enim, IIS AUTEM, QUI MATRIMONIO &c. nunc consequenter ait, Ca- teris autem &c. Procul dubio eos significari oportet, qui non sunt Matrimonio juncti. Porro cum inchoatum prosequatur Sermonem de Matrimonio junctis, idè referri hoc ad su- periora est necessum, ubi scripsit, Dico autem, non nuptis & Viduis &c. ut nunc dicitur, se illis talia dixisse, non quasi expressè à Domino accepisset, sed illa suo spiritu admanasse. Non

Non ergo potest hoc inferioribus, quæ statim subnectit, aptari, licet id quidam velint, quoniam de iis, qui Matrimonio juncti sunt, agit, ut manifeste patet: nisi forè pro non-Matrimonio accipit illud, quod erat apud infideles. Sed non placet hæc evasio, superioribus igitur aptari debet. Alibi ibidem ad Oraculum hoc notata jam non addo, quia in specie ad auctoritatem Augustini veniendum est, de qua alii Interpretes, nominatim *Gagnæus*, Sorbonista, ad Controversiam præcedentem quoque laudatus, qui hoc Scholion adposuit verbis Pauli: *Vult Paulus, quod si quis infidelium ad Fidem convertitur, manente altero in Infidelitate, non dirimatur propterea Matrimonium, modo qui remanet infidelis consentiat, scilicet, citra injuriam Creatoris & Fidei, cohabitare fideli, quia ut Græci hic dicunt, Si fideli statim liceret abjicere infidelem, omnia tumultibus ac turbatione essent plena. Porro etiam contingit plerumque, à fideli infidelem converti, idèd non vult Paulus hujusmodi Matrimonia dirimi, quanquam Augustinus propter hæc verba, Dico autem Ego, non Dominus, dicat esse consilium Christiano (datum,) ut (aut) infidelem etiam consententem retineat, aut si velit, abjiciat. (Sed) Theodoretus, (Interpres) Græcus, ait esse præceptum, solvens Augustini rationem, cujus verba ita vertimus: Dico autem Ego, pro eo, quod est, non invenio hujusmodi legem in Divinis Evangelii scriptam, nunc verò illam addo. Quod enim ipsius Apostoli leges sint leges Domini Christi, manifestum est iis, qui Divinas callent Scripturas; ipsius enim vox illa est, An experimentum queritis Christi in me loquentis? Et illud, Non Ego, sed Gratia Dei mecum. Sic & hoc loco Spiritu Sanctissimo per Eum loquente legem tulit Apostolus. Ita Theodoretus & exindè *Gagnæus*, Sententiam Theodoretii faciens suam. Prolixius autem hunc locum contra Bellarminum auctoritate Augustini nientem tractat *Esthivus*, omninò iterum hic ob ingenuam mentis & pennæ libertatem audiendus vel legendus, scribens: *Multi ceteros intelligunt Christianos, conjuges (adhuc) infideles (secum) habentes, quibus scilicet ante Fidem Christi susceptam fuerant conjuncti; hos enim consequenter instruit Apostolus, quantum ad Conjuges dimittendos vel non dimittendos, cum in præcedentibus tantum egerit, ut volunt, de conjugibus, quorum uterque Christianus esset. Sensum verò hunc faciunt: Cæteris Ego (vadeo, ceteros hortor & moneo; non enim habeo præceptum Domini, quod iis adnuntiem. Hæc Augustini Expositio est, cujus Sententiam verbis ipsius reddidit Sedulius in Commentario, juxta quos non præceptum est, sed Consilium, quod sequitur, ne fidelis Conjugem infidelem dimittat, si consentiat habitare secum; quæ in re Augustinum sequuntur Author Glossæ interlinearis, Lombardus & Gratianus, adprobante Glossa, Item Hervæus, Aquinas, Lyranus & Carthusianus in Commentariis, nec non Sententiarum plerique, quibus & accedit Dominicus à Soto. Verum aliis hæc Sententia non probatur, nec verò probanda est. Nunquam enim in Ecclesiâ fuit permissum, ut fidelis conjugem infidelem, cui in Paganismo fuerat conjunctus, absq. Religionis injuriâ commanere volentem, à se dimitteret. Quod si licuisset, uti prudenter Theophylactus & Oecumenius adnotant, in magnam reprehensionem venisset Religio Christiana, per quam Conjugia legitime contracta tam facile dirimerentur, non sine gravi perturbatione Societatis humane. Quapropter & ipse Augustinus diligenter inculcat, hoc, quod licitum dici possit putat, non tamen expedire. Sed in Retractionibus fatetur, se in eo Opere, quod de adultèrinis Conjugiis scripsit, non pervenisse ad perfectam Questionis enodationem, quam ibi tractavit. Et postquam duplicem verborum Pauli Expositionem ab Augustini Sententiâ abeuntem tradidit *Esthivus*, posteriori suam adjiciens calculum, quam e Patribus antiquis Tertullianum indicasse, è recentioribus autem Scripturæ Interpretibus solidè probasse Catharinum, suffragante Johanne Hesselio, Lovanienli monuit, hoc addidit: Hoc, quod sequitur de Fratre uxorem habente infidelem, novum & diversum à superiori est argumentum, eatenus tamen coherens illis, quæ dixit de Conjuge non dimittendo, quia continet peculiarem casum, quo possit Conjux dimitti, non obstante Domini præcepto. In proximè sequentibus ad ulteriora Pauli verba contra Bellarminum observavit: Quod sequitur, non dimittat illam, nimirum fidelis infidelem cohabitare volentem, Præceptum est, non Consilium, tam eorum Sententiâ, qui secundam Expositionem, quam qui tertiam partis antecedentis tradunt, Præceptum, inquam, quo prohibet Viro fideli, ne Vxorem infidelem dimittat, modo consentiat habitare cum ipso, eo sensu, qui jam expositus est, id est, salvo religionis honore, & ut dici solet, citra contumeliam Creatoris, extensâ tamen hæc locutione ad quamvis notabilem ac permanentem religionis Christianæ injuriam, ubi & studium pertrahendi conjugem ad peccata damnabilia comprehenditur. Lo co probationis subjungit: Pertinet hoc præceptum ad Legem Naturæ Divinius propositam iis verbis, & adheret Vxori suæ. Plura itidem hic ab *Esthivio* observata adscribere super sedeo, utpotè ab Instituto præsentia alieniora, quamvis non**

NB.

NB.

Lib. II.
cap. 57.

parum hanc Pauli explicationem contra Bellarminum confirmantia. Post hunc *Fromundus* Augustini quidem & Ejus autoritate Bellarmini Sententiæ adhaerens, non tamen inficias ire potuit, quo minus agnosceret, multos hodie Scholasticos negare, fuisse licitum, dimittere, videlicet infidelem, si parata esset cohabitare sine Creatoris contumelia; quia *Christus*, inquit, tantum de dicit privilegium dimittendi & dissolvendi Conjugium, si infidelis ultro discedere vellet, vel cohabitare quidem, sed cum injuriâ Creatoris. Omnibus ferè aliis succedens *Franciscus Carriere*, Minorita, statuit, Quæstionem Corinthiorum fuisse, an fidelis possit conjungi & cohabitare infideli? Respondisse Paulum, posse, imò debere, si infidelis consentiat pacifice cum fidele habitare. Addit, Infidelitas tempore Pauli non erat impediens aut dirimens Matrimonium, jam verò inductum est consuetudine in Ecclesia, ut non haereticis, sed infidelitas, non tantum impediatur, sed etiam dirimat. Pergit, Ratio Pauli hæc est, Sanctificatus est enim Vir infidelis per Mulierem fidelem, q. d. Matrimonium & conjunctio ista est sancta, nec profanatur per disparitatem cultus nubentium, sed infidelis potius morali quâdam denominatione & quasi adspersione Sanctitatis (ut ait *Anselmus*), inde sanctificatur, tum quia maritus est Sanctus, id est, fidelis conjugis, tum quia eam in Fide sua non impediendo & benevolè cum eâ vivendo quasi viam sternit sibi, ut per Preces (merita) & Exempla conjugis convertatur & ipse. Post quâdam, Alia ratio subjungitur, aliqui filii vestri essent immundi, nunc autem sancti sunt, q. d. Si faciatis divortium, & alias incatis Nuptias, filii vestri habebuntur quasi adulterini & illegitimi; nunc autem Sancti sunt, id est, mundi seu legitimi, (tò enim Sancti opponitur immundis,) mundi autem, id est, ex honesto & legitimo Matrimonio concepti & nati. Ita *Ambrosius*, *Anselmus*, *Thomas* & *Augustinus*, qui cæteris omninò præponi debuit. Horum Interpretum Papæorum notata si attendantur, facillè *Chemnitium* ab accusatione Bellarminianâ poterunt liberare, ne objecta Augustini autoritas ullum ei vel Evangelicis adferre possit damnum.

Ad secundam nunc Quæstionem de solutione Matrimonialis vinculi quoad thorum & cohabitationem ut breviter aliquid dicamus, Bellarminus primæ objectioni contra eam à *Chemnitio* factæ, quâ ad verborum Pauli ab adversâ parte non bene intellectorum provocat sensum à Scriptore intentum, responsurus, Augustini iterum nititur autoritate. Apostoli verba hæc sunt: *Præcipio, non Ego, sed Dominus, uxorem à Viro non discedere &c.* De iis Bellarminus hunc in modum scribit: *Catholici ex hoc loco verissime divortium justum & licitum, manente tamen vinculo didicerunt; quamvis non ex hoc solum loco, sed ex aliis multis etiam, ut supra ostendimus. Nam ut Augustinus rectè vidit & monuit, non loquitur Paulus de eadem discessione, cum ait, Præcipio, Uxorem à Viro non discedere &c. Et cum ait, quod si discesserit, manere innuptam. Nam in priori loco agit de injustâ discessione, in posteriori autem de justâ. Si enim Apostolus ageret de separatione illicitâ ob leves causas, cum ait, Quod si discesserit &c. non daret conjugibus optionem, ut post separationem aut manerent innuptæ, aut viris suis reconciliarentur, sed simpliciter præcipere, ut Viris reconciliarentur. Si enim Dominus uxorem à Viro discedere prohibuit, nimirum sine justâ causa, ut ipse testatur Apostolus; quomodo fieri potest, ut idem Apostolus eisdem permittat contra Domini præceptum, uxorem à Viro sine justâ causâ separatam manere? Quare hic erit sensus Apostoli, Præcipio, non Ego, sed Dominus, Uxorem à Viro non discedere, nimirum sine justâ causâ; quod si discesserit, causa nimirum justâ inventa, manere innuptâ &c. Non meis, sed *Esthii* iterum verbis hoc Bellarmini ex Augustino responsum pro *Chemnitii* Innocentiâ ostendam esse infirmum, qui ad laudatum Apostoli Oraculum hæc notat: Illud, si discesserit, Augustinus intelligit ex causâ, quâ discedere licet; nam aliter (fortè legendum, aliâs) Apostolum non dicturum, maneat innupta, sed omninò jussurum, ut ad suum revertatur Virum. Igitur hic illam innui vult exceptionem, quam Dominus in suo expressit Præcepto, dicens, nisi ob fornicationem, quæ hoc loco propterea est tacita, ait Augustinus, quæ est notissima. Verum, ita notantur *Esthii*, hæc tanta verborum tam generalium restrictione nihil arbitror opus esse, nec video, quid obstat, quò minus generaliter, ut verba sonant, hunc discessum si ve Separationem interpretemur, ut Sensus sit: Quod si separata fuerit à Viro, idque vel sponte digressa, si ve propter ejus fornicationem, si ve propter aliud; vel ab illo dimissa ob quamcunque causam, (ut solent tam *Judæi*, quam gentiles qualibet ex causâ suas dimittere Uxores,) non licebit ei cum alio conjungi viro, cum Dominus expresse dicat, Si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mæchatur &c. Sed maneat innupta aut &c. Nam quod objicitur de optione Mulieri datâ, quæ locum non habeat, nisi ex justâ discesserit causa, quomodo dilui possit, infra dicemus. Id in sequentibus ita habet: Cum Apostolus eam Mulierem, quæ discessit à viro, disjuncti vè jubeat aut innuptam manere, aut suo reconciliari Viro, restat*

restat breviter dicendum, quando manere possit aut debeat innupta, & quando reconciliari viro. Primum igitur innupta potest manere absq. reditu ad virum, si propter ejus fornicationem ab eo fuerit digressa. Sic agens vivit suo jure, quo potest adulterum ob fidem conjugii violatam simpliciter à carnibus suis abscindere. Poterit nihilominus, imò si vadente charitate debeat operam dare, ut viro respicienti reconcilietur, si vel suà, quod sentiat se non posse continere, vel viri salus, alioqui vocanda in discrimen, ita fieri postulet. Innupta autem debeat manere, si vir in adulterio, propter quod dimissus ab eà fuit, perseveret, (id quoad mentem Synodi Tridentinæ scripsit Esthius.) Cogetur etiam manere innupta, propter quamlibet causam dimissa aut digressa, si vir eam nolis recipere, nec compelli possit, ut recipiat. Post aliqua: Ex his intelligitur, Apostolum non dare Mulieri, qua discessit, optionem liberam, ut quomodocumq. discesserit, aut innupta manere possit, aut ad virum redire; sed disjunctivum Apostoli sermonem diversos spectare casus, quoniam alii cogant Mulierem manere innuptam, alii compellant ad reditum, quamvis & contingat existere casum, in quo libera Mulieri sit optio utrumlibet eligendi. Tertia nunc restat Quæstio, eaq; momenti aliquantò gravioris, nimirum de solubilitate Matrimonii quoad vinculum in casu fornicationis vel adulterii, circa quam fatetur Bellarminus mox ab initio, multos se habere adversarios, præter hæreticos nimirum, quos dicit Latinos, etiam Græcos, Erasmus quoque, & ex numero, quos vocat, Catholicorum, nominatenus Cajetanum & Ambrosium Catharinum. Contra hos ut adstruat, Matrimonii inter fideles contracti & consummati vinculum esse adeo insolubile, ut neque causâ fornicationis possit dirimi, & idèo vivente Coniuge priore nunquam esse licitum ad alias aspirare Nuptias, provocat partim ad Oracula Scripturæ, partim ad testimonia Patrum. Inter Oracula Scripturæ duo sunt, quæ Augustini muniantur autoritate, primum videlicet & tertium. Et primum quidem, cui ut potè parallelum proximè adjungitur secundum, ex ore Christi ita habet: *Omnis, qui dimiserit Uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari; & qui dimissam duxerit, adulterat.* Ex omnibus autem horum Christi verborum explicationibus optimam Bellarminus esse dicit Augustini, docentis, *Matthæum, vel potius Dominum apud Matthæum accepisse illud, nisi ob fornicationem, negativè, non exceptivè, ut sensus sit: Quicumq; dimiserit Uxorem, nisi ob fornicationem, id est, extra causam fornicationis, & aliam duxerit, mæcharur.* Ex quo affirmatur quidem ejus adulterium, qui dimissa uxore extra causam fornicationis duxerit aliam; sed nihil dicitur de eo qui duxerit aliam priore ob fornicationem dimissa. Tertium verò oraculum ex Apostoli pennâ hoc est: *An ignoratis, Fratres, (scientibus Legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit? Nam qua sub Viro est mulier, vivente Viro adligata est Legi; Si autem mortuus fuerit Vir ejus, soluta est à Lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera, si cum alio fuerit viro &c.* Post laudatum Pauli ex priori ad Corinthios Epistolâ testimonium simile, subjungit Bellarminus: Ex his locis colligimus, nunquam solvi vinculum conjugale, nisi per Mortem; & quia non solvitur, manere etiam post divortium quæcumque de causa factum. Addit: Hoc argumentum tanti fecit Augustinus, ut clamaverit: *Hæc Apostoli verba toties repetita, toties inculcata, sunt vera, sunt viva, sunt sana, sunt plana.* Nullius viri posterioris Mulier esse incipit, nisi prioris esse desierit. Esse autem desinet Uxor prioris, si moriatur Vir ejus, non si fornicetur. Licitè itaque dimittitur Coniux ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris. Propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit, etiam ob causam fornicationis. In serie testimoniorum ex Patribus, ad Seculum numero & ordine quintum, decretis Conciliorum *Milevitani & Africani*, ut & responso *Innocentii Pontificis* accenset autoritatem Augustini, ex professo hoc docentis, tum in libris de *adulterinis Conjugiis*, tum in libro de *Bono Conjugali*, nullis tamen verbis in specie adductis.

Sequuntur tandem rationes, inter quas primum occupat locum, quod *Matrimonium fidelium sit Signum conjunctionis Christi cum Ecclesiâ, qua unio cum sit indissolubilis, sequi, etiam conjugale vinculum esse indissolubile*; addito, hanc rationem à Sacramento ductam valdè Augustinum urgere. Sed quia hujus à Sacramento rationis invaliditatem ad Controvertiam antecedentem ostendit *Vasquezius*, repetitione opus non est. Post ad objectiones *Chemnitii* progreditur Bellarminus, è quarum numero tertia & nona Augustini respiciunt autoritatem. Tertia illud exhibet oraculum Christi, ad quod Bellarminum primo statim loco vidimus provocantem. Ex eo hanc objectionem *Chemnitii* adducit Bellarminus: *Pharisæi Christum interrogantes, an liceret uxorem dimittere, loquebantur de dimissione quoad vinculum, & non tantum quoad thorum; neque enim aliam*

cogno-

cognoverant dimissionem, nisi quæ in Lege permittebatur. Illa autem talis erat dimissio, ut aliam ducere liceret. Christus igitur respondens eis etiam loquitur de dimissione quoad vinculum, nam alioquin non respondisset ad propositum. Unde semper Dominus conjungit dimissionem unius cum acceptione alterius, dicens, *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit &c.* Sed de illâ dimissione quoad vinculum quæ excipit causam fornicationis, ergo voluit posse dimitti uxorem quoad vinculum in causâ fornicationis. Et confirmatur primo argumentum hoc à Sensu contrario. Nam sicut Christus dicit, *Qui dimittit uxorem, & aliam ducit, mœchatur;* ergo (vel, ita) qui propter causam fornicationis dimittit uxorem, & aliam ducit, non mœchatur. Sunt autem hæc argumenta à contrario sumta omnium & manifestissima & firmissima. Secundo confirmatur ex eo, quod Augustinus, qui contrarium sensit, non potuit istum explicare locum, nisi miserè torquendo Textum Evangelii. Dicit enim, hunc esse Sensum exceptionis, quod illi gravius quidem peccent, qui sine causâ fornicationis faciant divortium, sed tamen & illos adulterii reos esse, qui propter causam fornicationis priore dimissâ Uxore aliam ducant. At inspicatur Textus, & manifestum erit, Christum hoc non dicere. Præterea, particula *παρὰ τὸν νόμον* & in illam Augustini contorsionem non admittunt, nam in Scripturis passim accipiuntur exceptivæ, Respondet Bellarminus: Ad hoc argumentum duplex solutio potest adhiberi. Nam illa Matthæi verba, nisi ob fornicationem, possunt accipi exceptivè, vel negativè; & signified accipiuntur exceptivè, tunc respondendum est, Christum non loqui de dimissione quoad vinculum, sed solum quoad thorum, quando concedit dimissionem in causâ fornicationis. Dices, At Pharisei interrogaverant de dimissione quoad vinculum, ergo & Dominus de eadem respondit. Concedo, Phariseos de dimissione quoad vinculum interrogasse, sed nego, Dominum de eadem respondisse. Ergo, inquit adversarius, Dominus non satisfacit propositæ Quæstioni. Neganda est consequentia. Nam cum in dimissione perfectâ, quæ est quoad vinculum, duo contineantur, dimissio unius & potestas aliam ducendi; Dominus hæc duo separavit, ac unum quidem concessit, dimissionem videlicet, cum restrictione ad causam fornicationis, alterum verò sustulit omnino. Et hæc est causa, cur semper Dominus illa duo posuerit distinctè, *Quicumque dimiserit, & aliam duxerit &c.* ut nimirum explicaret repudium in Lege permittum, & partim adprobaret, partim improbaret. Ad argumentum igitur (ejusve primam confirmationem,) à Sensu contrario (juxta primam Solutionem) respondeo, inquit Bellarminus, nihil illud concludere. Nam si exponamus verba Domini hoc modo, *Quicumque dimiserit &c.* id est, mœchatur illam dimittendo, & hoc est verissimum. Sic etiam si alteram accipiamus Expositionem, quæ talis est, *Quicumque dimiserit Uxorem suam, nisi ob fornicationem,* id est, quod non licet, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, à sensu contrario non potest inferri, nisi hoc, Ergo, qui propter fornicationem dimittit Uxorem, & aliam ducit, non mœchatur bis, sed semel tantum, id est, non mœchatur dimittendo, sed solum accipiendo aliam, & hoc est verissimum. Sic etiam si alteram accipiamus Expositionem, quæ talis est, *Quicumque dimiserit Uxorem suam, nisi ob fornicationem,* id est, quod non licet, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, à sensu contrario non potest inferri, nisi hoc, Ergo, qui propter fornicationem dimittit uxorem, & aliam ducit, non peccat dimittendo, sed solum mœchatur aliam ducendo. Et hæc de primâ solutione Bellarminus, de alterâ autem sequentia habet: Si cum Augustino accipiamus illa verba, nisi ob fornicationem, non exceptivè, sed negativè, tunc id argumentum principale admittimus, Christum loqui de dimissione quoad vinculum, ut Chemnitius contendit, sed negamus, concedi istam dimissionem in causâ fornicationis, quia illud, nisi ob fornicationem, non est exceptio, sed negatio; negat enim Dominus, licitam esse talem dimissionem sine causâ fornicationis, sed non dicit esse licitam, si adsit causâ fornicationis. Ad primam (igitur) confirmationem respondeo, argumentum à sensu contrario non concludere, nisi rectè accipiantur contraria. Jam in proposito cum dicimus negativè, *Quicumque sine causâ fornicationis uxore dimissâ ducit aliam, mœchatur,* non rectè interpretatur, Ergo qui propter fornicationem Uxore dimissâ ducit aliam, non mœchatur, sed tantum inferri potest, ergo minus graviter mœchatur. Nam qui sine causâ fornicationis uxore dimissâ ducit aliam, non ideo mœchatur, quia sine tali causâ aliam ducit, sed quia aliam ducit, quod autem ea absit causa, non facit eum mœchari, sed facit eum mœchari cum injuriâ Conjugis prioris. Et ideo qui propter fornicationem priore dimissâ ducit aliam, mœchatur quidem, sed minus graviter, quia sine injuriâ prioris Conjugis. Ponit exemplum Augustinus ex oraculo Jacobi, scribentis, *Scienti bonum & non scienti peccatum est illi.*

est illi. Neque enim à sensu contrario debet inferri, Ergò ignorantibus bonum & non facienti, peccatum non est illi, nam sunt etiam peccata ignorantia; sed inferri debet, ergò ignorantibus bonum & non facienti, minus peccatum est, quam si sciens peccasset. Quem admodum si quis diceret, qui nisi ob inopiam furatur, peccat, inde non posset inferre, Ergò qui ob inopiam furatur, non peccat, sed ergò, qui ob inopiam furatur, minus peccat, nisi fortè sit extrema necessitas, quia tunc non modò non peccatum, sed nec furtum esset adpellandum. Ad secundam (verò) confirmationem respondeo, Chemnitium semper sui esse similem, id est, fraudulentum & mendacem; neque enim Augustinus usquam scripsit, exceptionis illius, nisi ob fornicationem, esse sensum, quod illi gravius peccent, qui sine causa fornicationis divortium faciunt, quasi proposita fuisset quaestio, quodnam ex illicitis divortis esset gravius. Nihil inquam tale scribit unquam Augustinus, sed solum, Christum in Evangelio Matthæi expressisse unam adulterii speciem, eamque gravissimam, aliis prætermittis, quia id requirebat locus & tempus disputationis illius cum Pharisæis habitæ. Ad illud, quod Chemnitius ultimò de particulâ exceptivâ objecit, respondeo, inquit Bellarminus, negari non posse, illas sæpè accipi exceptivè, ut loca à Chemnitio allata demonstrant; sed tamen posse etiam aliter accipi. Deinde etiam si in hoc testimonio Matthæi vox, Nisi, accipiatur exceptivè, tamen poterit esse exceptio negativa, & id sufficit Sententiæ Augustini. Cùm enim dicitur, *Quicumq; dimiserit uxorem, exceptâ fornicationis causa, & aliam duxerit, mæchatur*, potest excipi causa fornicationis, vel quia cùm ea adest causa, adulterium non est, aliam ducere, & hæc est exceptio affirmativa; vel quia de eâ causa nihil in præsentia determinatur, an sufficiat excusare adulterium, nec ne, & hæc est negativa, quam Augustinus rectè amplexus est. *Obiectio Chemnitii nona*, prout à Bellarmino exhibetur, Augustini respiciens auctoritatem, hæc est: *Pollentius* quidam Augustini Sententiæ de illicito post divortium Conjugio contradixit aperte, non igitur erat hoc Augustini tempore dogma Catholicum. *Bellarminus respondet*, Pollentius non contradixit Augustino, sed Eum consuluit circa Quæstionem obscuram & loca Scripturæ difficilia, ut ex principiis libri utriusq; potest intelligi. Neque mirum est, si Augustinus Pollentium non vocavit hæreticum, nec acriter increpavit; non enim hæretici sunt, quicumque errant in Fidei doctrinâ, sed qui pertinaciam adjungunt ad errorem, quod Pollentius non legitur fecisse. Quare idem Augustinus in Epistolâ ad Volusianum tertiam non reprehendit Volusianum, sed modeste admonet & instruit, licet quæstiones Ei proposuerit impias planè. Adde, quod Augustini tempore non erat dogma hoc ab aliquo generali Concilio explicatum, & idèò facilius excusari poterant, si qui in hæc re errassent. Quare idem Augustinus in libro de *Fide & Operibus* dicit venialiter falli, qui ob Scripturæ obscuritatem existimant, eum non esse adulterum, qui uxore dimissa fornicationis causa aliam ducit.

Hæc omnia pro Augustini Sententiâ Bellarminus, ad quæ ante, quàm breviter respondeamus, lubet hic in gratiam Lectoris curiosi referre, de quâ circa eam pro & contra lub initium hujus Seculi in celeberrimâ Universitatè Oxoniensi, inter Iohannem Horosonum & Thomam Pyum, Theologiæ ibidem Professores sunt disputata, illo Augustini & Bellarmini, hoc autem oppositam ei Sententiâ defendentibus, publicato sine Authoris nomine sub idem tempus Tractatu, in gratiam Sententiæ Augustini, quam contra Thomæ Pyi exceptiones defendit, unde aliqua in rem hæc adduci merentur, ne quid prætermittatur, quod ad Augustini auctoritatem videtur pertinere. Dicit verò Author hujus Tractatus, Pyum duo contra hanc Sententiâ objicere, unum, quod Augustinus in hæc Quæstione dubitet, hæsitet & se interdum revocet; alterum, quod unicus & is expeditu facilissimus fuerit nodus, qui impeditur Augustinum, ne novas post divortium ob Adulterium nuptias probaret, & ad hæc duo confirmanda Pyum duo Augustini proferre loca. *Vnum* ex libro de *Fide & Operibus*; cuius etiam meminit Bellarminus, hoc verborum tenore: *Quisquis uxorem in adulterio deprehensam dimiserit, & aliam duxerit, non videtur equandus iis, qui excepta adulterii causa dimittunt & ducunt; & in ipsis Sententiis Divinis ita obsecrum est, utrum & iste, cui quidem sine dubio adulterum licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut quantum existimo, venialiter ibi quisq; fallatur.* Addit Horosonius hyperaspistes: Ex hoc loco cùm Pyus concludit, Augustinum non modò dubitasse, sed & revocasse Sententiâ, attendisset etiam ad illud, quod ibidem verbis subjicitur proximis, *eos qui dimissæ adultera ducunt aliam, in permagnum discrimen sua mittere capita.* Quo certè modo Augustinus de iis nunquam fuisset locutus, si eos tantum venialiter falsos & deceptos putasset. De eo igitur, qui hominem novis post divortium ob adulterium nuptiis

cap. 19.
côf. Voet.
Pol. Eccl.
Tom II.
p. 171. &
seqq.

nuptiis non renuntiantem admitteret ad Baptismum, loquitur Augustinus, & quidem Baptismi ministrum, si talem ad sacrum admiserit Lavacrum, venialiter falli putat, quia res in Divinis Sententiis ita est obscura; ipsum verò baptizandum, in eo, quod dimissa (per divortium) adulterà duxerit aliam, venialiter falsum fuisse nunquam dicit. Postulant ita accipi hunc locum ipsæ circumstantiæ, ubi Quæstio tractatur, an huiusmodi maritus sit ad Baptismum admittendus; postulat & argumentum libri, ut qui contra eos est scriptus, qui Professores Fidei Christianos, et si adhuc in peccatis nefariis & manifestis hærent, nihilominus ad Baptismum admittendos contenderunt. *Alterum* ex libro de *Bono Conjugali*, ubi proficitur Augustinus, se mirari, si quemadmodum dimittere licet Uxorem, ita licet eâ dimissa aliam ducere; ubi etiam unum modò Scripturæ nodum indicat, (de quo in antecedentibus actum est,) quo impediretur, ne hoc existimet licere. Ad hunc locum, scribit *Horosoni hyperaspistes*, quatenus ad priorem Pyanam objectionem spectat, respondeo, ut detur illud, Augustinum, dum ista scriberet, de hac Quæstione non nihil dubitasse, (mirari enim non est Scientiæ, sed ad Scientiam,) nihil tamen hinc incommodi. Quid enim, si obiter hanc Quæstionem respiciens, & aliud ex professo agens, dubitantius pronuntiat, id eòne etiam in iis, quæ postea scripsit, ubi hanc rem tractat ex professo, ubi disertè, & constanter, & sapiùs agit, huiusmodi Conjugia esse adulterina, de autoritate solitâ amittere? aut in iis quoque locis dubitare & hæsitare dicitur? Quanquam de masculino tantùm conjuge miratur eò loci Augustinus, utrum ne ipsi quidem liceat alteram priore ob adulterium dimissâ ducere; nam de femina sine omni dubitatione ibidem pronuntiat, in eâ huiusmodi nuptias esse adulterinas. Unde etiam de Marito, quod initio (more modestorum) dubitanter proposuerat, satis dilertè concludit: *Quomodo inquit, Viro possit esse licentia ducenda alicuius uxoris, si reliquerit adulteram; cum Mulieri non sit licentia nubendi, si adulterum reliquerit, non video? Quid est illud, non video?* Manifesta certe res est, Augustinum hoc loco contra Sententiam Ambrosii, quem plurimi faciebat, disputare; (Ambrosius enim in hunc locum sollicitaminæ novum post divortium ob adulterium putat illicitum esse conjugium,) & hæc sanè causa, non aliqua Sententiæ hæsitantia, cur modestius loqueretur. Nihil ergò protulit Pyus, ita pergit *Horosoni hyperaspistes*, unde Augustinum hæsitasse, multò minus verò Sententiam revocasse dicamus. Nam quod ex opere *Retractationum* ab aliis adferret, (quod paulò ante *Eschium* quoque ad primam huius Controversiæ Quæstionem contra Bellarminum observasse vidimus,) Augustinum ibi confiteri de libris suis, quos de Conjugiis adulterinis scripsit, *nescire se, utrum difficillimam Quæstionem illam enodatissime solverit, imò sentire, se ad huius rei perfectionem non pervenisse*; non est dubitatio de ipsa thesi, utrum rectè statuerit, ista Conjugia esse adulterina, sed de enodatione alicujus objectionis difficilis, illius puto, quæ ex Mattheo petitur, quam objectionem confitemur (NB.) ab Augustino non enodatissime aut perfectè solutam, dum scortationis causam id eò putat exceptam, quia tolerabilius in hac causa secundum Conjugium, quam in aliis, utcunque & ipsum quoque illicitum sit. Hanc interpretationem, ut videretur, Augustinus non satis probat in *Retractationibus*; sed cum reprehendens eam de ipsa taceat thesi, certè quod ad thesin attinet, in Sententiâ permanisse Eum constat, alioqui enim non dubitasset, utrum enodatissime, sed utrum omninò hanc solvisset quæstionem, nec de perfectione tractatus illius, sed de veritate doctrinæ detraxisset. Quod enim putant, Augustinum confiteri, quemvis, qui Tractatum eum intelligenter legeret, de imperfectione ejusdem judicare posse, verba Augustini sunt, *Imò, non me pervenisse ad huius rei perfectionem sentio, quamvis ejus multos sinus aperuerim, quod judicare poterit, quisquis intelligenter legit*; ubi (tamen) illud, quod judicare poterit, non videretur dici de perfectionis detectu, sed de sinuum illorum, quos dixit, evolutione, ut Sententia sit quemvis intelligentem Lectorem posse judicare, multos difficilis istius Quæstionis sinus in istis ad Pollentium libris apertos atque evolutos, quemadmodum & eodem loco ait, *se in iis libris omnia, quantum potuit, secundum Scripturas definiisse*. Sed ut ad illum Augustini locum de *Bono Conjugali* redeamus, Ita porò *Horosoni hyperaspistes*, quem Pyus præcipue profert, ut doceat, unicum tantùm nodum fuisse, qui Augustinum impedivit, ne nova post divortium ob adulterium Conjugia probaret; Primum, quomodo ex eo constat loco, Augustinum unico hoc nodo impeditum? Respondebit, quia ibidem hunc unicum profert. Misera consequentia! aliud enim Augustinus intuetur eo in loco. De hac re ibi obiter agit, ut nihil fuerit necesse, omnia, quæ Ei hanc persvaserant Sententiam, ibi exponere, quæ tamen alibi, ubi ex professo hanc Quæstionem tractat, fufius prosequitur. Adhuc huic

cap. 7.

1. Cor. 7.

Lib. II.
cap. 57.

cap. 19.

huic argumento & illud est, quod, ut Augustinianæ authoritati detrahatur, alii urgent, ex primo de *Conjugiis adulterinis* libro, quasi ex eo in hanc Sententiam inductus fuisset Augustinus, quasi putasset, ex Græco potius legendum, *præter causam fornicationis*, quam, *nisi ob fornicationem*, unde cum ista distinctio & ipsa sit levissima, & ex Græco minimè confirmetur, sequeretur, Sententiæ Augustinianæ levissimum & planè nullum fuisse fundamentum. Sed ubi ex professo hunc Matthæi locum interpretatur Augustinus, nulla planè hujus distinctio mentio, quemadmodum nec in libro contra *Adimantium*, ubi aliam ab eâ, quam in libro de *Conjugiis adulterinis* sequitur, Interpretationem profert, tantum loco citato quasi aliud agens, nec ex illâ distinctioe quidquam urgens, verba Matthæi ita repetit, *Quicumq; dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur*. Quæ causa moverit Augustinum, ut dixerit, magis in Græco legi, *præter causam fornicationis*, quàm, *ob fornicationem*, sive memoria deceptus, quod in altero Matthæi loco ita legitur, in utroque ita legi putasset; sive illud ἐπι πορνείᾳ, pro ἐπι λόγῳ πορνείας, ex altero Matthæi loco interpretatus fuisset, (quod certè Græcis auribus absurdum non est,) quidquid erat, non multum interest, certe enim in istâ distinctioe nihil momenti ab Augustino positum fuisse, ex eo, quod penè apud Augustinum immediate habetur, nimis manifestum est, ubi disertè confiteretur, sive legamus cum aliis Exemplaribus, *exceptâ fornicationis causa*, sive cum aliis, *præter causam fornicationis*, sive cum aliis, *nisi ob fornicationem*, verba eundem habere sensum, nihil ad unam eandemq; Sententiam interesse. Sed ut demus Pyo, *Ita adhuc Horosoni hyperaspistes*, quod tamen dandum minimè est, illum, quem dicit unicum fuisse nodum, qui Augustinum impedivit; non tamen sequitur, cum, qui Augustinum impedivit, nodum expeditu facillimum esse; nec adjuvabit, quod sine justâ probatione addit, Paulum loqui illo in loco de Divitiis, quæ ob alias causas, quàm ob fornicationem fierent. Nam ut hoc verum esset, nisi etiam per se clarum esset, & cuius obvium, non tamèn sequeretur, nodum Augustini expeditu facillimum esse. Sed Pyus ne verum quidem hoc esse probat, imò ne verisimile quidem esse. *Quæ insequentibus subjungit* Horosoni hyperaspistes, quia non in specie ad Augustini, sed Oraculi Paulini authoritatem pertinent, de quo in secunda *Questione* hujus *Controversiæ* ex *Esthio* actum, ne actum agamus, hic prætermittimus, ea ad dentes, quæ propiùs Instituto præfenti videntur inservire, in primis, quæ ulteriorem Bellarmino in hac causa præbent defensionem.

Provocavit, ut vidimus, præter oraculum Christi ad testimonium Pauli ex septimo Epistolæ ad Romanos capite, & quidem ad mentem Augustini, ex quo alia duo loca *Conjunctus* in suis ad hanc Epistolam Commentariis exscripsit, ut omnimodam Matrimonii insolubilitatem pro viribus tueretur. Prior ita habet: *Bonum nuptiarum per de bono omnes gentes atque omnes homines in causâ generandi est & in fide castitatis. Quod autem ad Conjug. cap. 24. populum DEI pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est, etiam intercedente repudio alteri nubere, dum vir ejus vivit, nec ipsa saltem pariendi causa. Alter verò hunc in modum: Hoc custoditur in Christo & Ecclesiâ, ut vivens cum vivente in æternum nullo separetur divortio, cujus Sacramenti tanta est observatio in Civitate DEI nostri, in Monte sancto Ejus, hoc est, in Ecclesiâ Christi, ut, cum filiorum procreandorum causa vel nubant femina, vel ducantur uxores, nec sterilem fas sit relinquere Conjugem, ut alia ducatur secunda. Quod si quisquam fecerit, non lege hujus Seculi, ubi repudio interveniente sine crimine conceditur cum aliis alia copulare connubia, quod etiam Sanctum Moysen Dominus propter duritiam cordis illorum Israelitis permisisse testatur, sed lege Evangelii reus est adulterii, sicut illa etiam, si nupsit alteri. Et usque adeo manent inter viventes in ita semel nuptiarum jura, ut potius sint inter se conjuges, qui ab alterutro sunt separati, quàm cum his, quibus aliis adhaerescunt; cum aliis quippe adulteri non essent, nisi ad alterutrum conjuges permanerent. Unus adhuc super est, hic etiam memorandus, ut potè qui præ cæteris ferè omnibus hanc causam, & ex Augustino quidem, proluxissime contra Græcos tractavit, Arcadius, infelix ante Leonem Allatum Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis in re Sacramentariâ conciliator, qui præter laudata à Bellarmino & aliis ex Augustino pro Matrimonii in causâ etiam fornicationis vel adulterii quoad vinculum in lib. 7. c. 11. p. 466. insolubilitate testimonia adhuc alia quædam suppeditat, ut hanc insolubilitatem ex augustissimi Doctoris Sententiâ eò faciat firmiorem & magis stabilem, Et quidem ex primo de Sermone Domini in Monte libro hæc habet: *Consulamus Apostolum, ne quid temerè dicamus. His, qui sunt in Conjugio, præcipio non Ego,**

Nnn

sed

cap. 16.

scilicet Dominus, Uxorem à Viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptant, aut suo reconciliari Viro. Potest enim fieri, ut eà de causa discedat, quâ Dominus permisit. Aut si femina licet Virum dimittere, etiam præter fornicationis causam, & non licet Viro; qui respondebimus de hoc, quod posterius dixit: Et Vir uxorem non dimittat? Quare non addidit, excepta fornicationis causa, quod Dominus permittit? Nisi, quia similem vult intelligi formam, ut, si dimiserit, quod in causa fornicationis permittitur, maneat sine Vxore, aut reconcilietur Vxori. Et ex eodem in sequentibus: Fieri potest, ut Vir dimittat uxorem causa fornicationis, quam Dominus esse voluit exceptam. Iam verò si nec illi nubere conceditur vi-

cap. 25.

vo Viro, à quo recessit, neg. huic alteram ducere vi vâ uxore, quam dimisit; multò minus fas est, illicita cum quibuslibet stupra committere. Iterum ex eodem post aliqua: Dominus ad illud confirmandum, ut non facile dimittatur Vxor, solam fornicationis causam excepit; ceteras verò molestias universas, si qua extiterint fortè, jubet pro fide conjugali, pro castitate fortiter sustineri. Et mæchum dixit Virum, qui eam duxerit; quæ soluta est à viro. Ex Opere de Nuptiis & Concupiscentiâ hæc commendat: Non secunditas tantum, cujus in prole fructus est, nec tantum pudicitia, cujus vinculum est fides, verum etiam Sacramentum quoddam Nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis. Unde dicit Apostolus, Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: Hujus procul dubio Sacramenti res est, ut mas & femina connubio copulati, quamdiu vivunt, inseparabiliter perseverent, nec liceat, excepta fornicationis causâ, à conjugate conjugem dirimi. Sequuntur hic ea, quæ paulò ante Conzenius quoque exhibuit, quibus subjunguntur sequentia: Mortuo viro, cum quo verum fuit connubium, verum non potest fieri connubium, cum quo prius adulterium fuit. Itaque inter viventes manet quoddam vinculum conjugale, quod nec separatio, nec copulatio cum altero possit auferre: manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis, sicut anima (apostata) velut de conjugio Christi recedens, Fide etiam perditâ, Sacramentum fidei non amittit, quod regenerationis lavacro accepit. Redderetur enim procul dubio redeunt, si amississet abscedens; habet autem hoc, qui recessit, ad cumulum supplicii, non ad meritum præmii.

cap. 17.

Et iterum ex eodem: In nuptiis bona diliguntur nuptialia, proles, fides & Sacramentum; Sacramentum dico, quod nec separati, nec adulterati, nec spe proles amissa, amittunt conjuges.

cap. 7.

Ex libro de Bono Conjugali sequentia listit: Continentia meriti amplioris est, reddere verò debitum conjugale nullius est criminis, exigere autem ultra generandi necessitatem culpæ venialis, fornicari vel mæchari puniendi criminis: cavere igitur debet Charitas conjugalis, ne dum sibi quaerit, undè amplius honoretur, conjugii faciat, undè damnetur. Qui enim dimittit Uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari. Usque adeò fœdus illud initum nuptiale cuiusdam Sacramenti res est, ut nec ipsa separatione irritum fiat, quandoquidem vivente Viro, à quo est relicta, mæchatur, si alteri nupserit, & ille hujus mali causa est, qui reliquit. Et postquam mirati se scripsit Augustinus, si, quemadmodum dimittere licet Uxorem, videlicet adulteram, ita etiam liceat eà dimissa aliam ducere, Sancta nimirum Scriptura difficilem per Apostolum Paulum faciente nodum, de quo Horosoni hyperaspistes egit prolixè, hæc porro subjunxit: Quæ si ita sunt, tantum valet illud vinculum sociale conjugum, ut cum causâ procreandi colligetur, nec ipsa procreandi causa solvatur; possit enim homo steridem dimittere uxorem, & ducere, de qua filios habeat, & tamen non licet, & nostris quidem jam temporibus ac more Romano, nec superducere, ut amplius habeat, quam unam vitam. Et utique relicta adultera, vel relicto adultero possunt plures nasci homines, si vel illa nuberet alteri, vel ille duceret alteram; quod tamen si non licet, sicut Divina videtur Regula præscribere, quem non faciat intentum, quid sibi velit tanta vinculi conjugalis firmitas? Quod nequaquam tamen putò valere potuisse, nisi alicujus rei majoris, ex hac infirmâ hominum mortalitate, quoddam adhiberetur Sacramentum, quod deserentibus atque id dissolvere cupientibus inconcussum maneret ad penam; si quidem interveniente Divortio non aboletur illa confœderatio nuptialis, ita ut sibi Conjuges sint etiam separati, cum illis autem committant adulterium, quibus etiam post repudium fuerint copulati, vel illa Viro, vel ille Mulieri. Ex eodem præter ea, quæ Conzenius quoque adduxit, sequentia porro habet Arcudius: Cum causa pariendi sola sit, quâ Nuptiæ fiunt, eà re non subsequente, propter quam fiunt, non solvitur vinculum Nuptiale, nisi Conjugis morte; quemadmodum si fiat ordinatio Cleri ad plebem congregandam, etiam si plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis Sacramentum ordinationis, & si aliquâ quispiam culpâ ab officio removeatur, Sacramento Domini semel impedito non carebit, quamvis ad iudicium permanent.

Et hæc

Et hæc post alios ex Augustino testimonia collegit *Arcudius* pro Matrimonii omni-
 moda etiam in casu adulterii & sequentis inde divortii insolubilitate, de quibus omnibus
 & singulis ut Sententia nunc dicatur, in genere præmonendum est, in Evangelicis id non
 intolerabile videri debere, si, quemadmodum in duabus prioribus hujus Controversiæ
 Quæstionibus magis specialioribus *Eschium* ab Augustini auctoritate in Oraculi A post-
 lici explicatione lecessum fecisse absque ejus læsione vidimus, ut alia jam hujus generis
 exempla hic & ibi occurrentia non urgeam, pace augustissimi Doctoris, ac cum bonâ E-
 jus veniâ, imò etiam ad imitationem & monito Ejus, in hæc Controversiâ, ob verborum
 Christi omnimodam perspicuitatem, quæ nullas planè admittunt tenebras, modestè ab
 Eo dissentiant, ac rationes Sententiæ, quæ per adulterium quoque Matrimonii vinculum
 non solvi existimavit, examini subjiciant: præprimis cum in hæc etiam causâ eos habe-
 ant sibi consentientes, quos Bellarminus ipse dicit *Catholicos*, celeberrimos priori Seculo
 in Ecclesiâ Romanensi Doctores, *Cajetanum*, purpurâ insignem, & *Ambrosium Catha-
 rinum*, Episcopali itidem dignitate conspicuum, Augustini, ut ut maximi ab utroq; habi-
 ti, auctoritate non ita confictos, ut non liberum sibi putarent, eâ in aliis salvâ, hic in grati-
 am Veritatis diversum ab Eo sentire & defendere. Eorum verba huc pertinentia, etsi
 ubivis ferè occurrant, ubi Controversiâ hæc ab Evangelicis tractatur, omninò tamen &
 hic legi merentur, non tam ob auctoritatem Sententiæ conciliandam, quàm ob ponde-
 rarerum ac momenta, quæ in iis occurrunt notatu dignissima. Et *Cajetani* quidem
 verba ad caput Matthæi decimum & nonum hæc sunt: *Textus ille clarè constituit Mæchum
 duo hæc facientem, scilicet, dimittere Vxorem non fornicariam, & aliam ducere; & in promptu
 ratio mæchatus est, qui a durat conjugium cum primâ dimissa. Quid autem sit in dimitte
 Vxorem fornicariam, & aliam ducere, Textus iste nihil dicit. At surgens objeceris, verba IE-
 su non esse superflua, & propter exceptionem fornicationis aliquid significare diversum ab aliis
 causis, fateor, sic esse; & si istes, illud diversum nihil aliud esse, nisi, quod propter fornicatio-
 nem dimitte Vxorem, & aliam ducens, non mæchatur, respondeo, sic sonare Textum secundum
 planum literæ sensum. Sed quoniam non audeo opponere me contra torrentem Doctorem &
 Iudiciorum Ecclesiasticorum, ideo dixi, Textum nihil disponere de dimitte fornicariam. In-
 telligo igitur ex hæc Domini Iesu Christi lege, licitum esse Christiano, dimittere Vxorem ob for-
 nicationem carnalem ipsius Vxoris, & posse aliam ducere Vxorem, salvâ semper Ecclesiæ defini-
 tione, quæ hæcenus non adparet: (scripsit hæc *Cajetanus* ante Synodum Tridentinam,)
 nam Decretales Pontificiæ de hæc materia non sunt definitivæ Fidei, sed judiciales facti. Pro-
 fitentur autem ipsimet Pontifices, ut patet in c. quanto, de divortii, & in c. licet, de Spon-
 salibus duorum, (ipsos) Pontifices Romanos in his Iudiciis Matrimoniorum errasse. Cathari-
 nus, qui in multis aliâs *Cajetano* fuit contrarius, vi tamen Veritatis coactus, ad septimum
 prioris Pauli ad Corinthios Epistolæ caput, ex quo quam maxime in hæc Controversiâ
 agi solet, sequentia scripsit *Cajetani* Sententiæ similia: *Occurrit Questio, an hoc, quod ait
 Apostolus, Vir uxorem non dimittat, intelligendum omninò sit etiam in causâ fornicationis?
 Certè Dominus contra dixit, & ipse Paulus contestatur, se ex Domini Sententiâ loqui, non ex
 suâ ipsius propria. Subintelligenda igitur est manifestè illa exceptio, quam fecit Dominus de
 fornicatione. Hæc illi, antehæc inter suos celeberrimi Scriptores, quæ in Iudiciis Ex-
 purgatorii, Romano nimirum & Hispanico, in quibus alia Eorum non pauca notantur,
 nullam passa sunt centuram, quod mirum. *Erasmus*, quem Bellarminus itidem inter
 adversarios ponit, plura ad laudatum Apostoli caput in suis Annotationibus observavit,
 quæ rem hanc illustrare possunt, è quibus tamen ea tantum libet nunc excerpere, quæ
 Augustini propius respiciunt auctoritatem. Inter alia autem ibi hæc leguntur: *Non
 defuerunt, qui ita senserint, a rectè diremto Matrimonio licuisse cum aliâ copulari, ne quis
 protinus hanc Propositionem velut inauditam & modis omnibus absurdam existimet explo-
 dendam & indignam, quæ vocetur in disputationem. Post aliqua de Origine subjungit:
 Ejusdem opinionis fuit *Pollentius* quidam, Vir ut adparet gravis & eruditus, contra quem li-
 bris duobus egit *Augustinus*, sed non ut cum hæresarchâ, sed ut cum antagonista, itaque refellit
 illius sententiam, ut hæresos crimen non intentet. Et post plura, ubi causas ab Hieronymo
 ad demonstrandam Matrimonii etiam in casu fornicationis vel adulterii insolubilita-
 tem laudatas recensuit, subnexo brevi eorum examine, addidit: *Consimiles ferè causas
 adducit Augustinus in libris ad Pollentium. Atqui primum Evangelium non verat iterare
 Matrimonium, ubi jure dimiseris Vxorem. Denique post omnia, quæ in hanc rem protu-
 lit, quasi pro clausula totius argumenti, hujus scripsit: Augustinus clarè pronuntiat, scelerati-
 us esse extra connubium libidinari, quàm a divortio novo Marito junctam vivere, neg. sim-
 pliciter negat, hujus esse uxorem, sed magis esse illius, quem reliquit, quàm cui nupsit.****

de Rep.
Eccl. lib. v.
cap. II.
num. 16.

1. Cor. 7.

Rom. 7.

Nunc ut in specie deveniatur ad ea, quæ Bellarminus partim ex verbis Christi, partim ex verbis Apostoli, ad mentem Augustini, pro insolubilitate Matrimonii in casu etiam fornicationis adduxit, quod verba Christi attinet, sicut ea intellexit Augustinus, de his sequentia notavit M. Antonius de Dominis: *Augustinus questionem hanc exagitat plurimum & licet fateatur obscuram esse in Matthæo, propter illam exceptionem, nisi ob fornicationem, tamen solutionem ait esse petendam ex aliis Evangelistis, Marco & Lucâ, qui absolutè & absq. nullâ exceptione ponunt, mæchiam esse, si dimissa alteri nubet, vel dimittens alteram ducit. Quare concludit, adulterium esse etiam, quando dimissa propter fornicationem nubit, & dimittens aliam ducit. Ego tamen plurimum miror modum hunc Augustini in Evangelii explicandis diversum longè ab ipsius & cæterorum Sanctorum Patrum communissimo more, ut Evangelista, qui plus dicit, & addit aliquid aliis Evangelistis, explicari & quasi corrigi debeat ab illis, qui minus dicunt. Verum est, fateor, Marcum & Lucam adferre Propositionem generalem absque ullâ exceptione, nullam dimissam posse nubere, & nullum dimittentem posse aliam inire Matrimonium, quod etiam Paulus generali similiter dicto adseruit. Sed quoniam Matthæus generalem illam Propositionem à Christo, unâ exceptione addita, arctatam fuisse adserit, certè omnis bona ratio interpretandi dicta Evangelica postulat, ut Marco, Lucâ & Paulo exceptionem addamus ex Matthæo. Quin imò ipsemet Augustinus vidit generalem illam Marci, Lucæ & Pauli propositionem, in Divortii negantem novi Matrimonii contrahendi potestatem, non omnino absq. illâ exceptione in praxi sequendam esse. Id ut ex Augustino doceat, illud testimonium ex libro de Fide & Operibus profert, quod Bellarmino quoque ignotum non fuit, & de quo Horosoni Oxoniensis Theologi contra Pyrum hyperaspites prolixè egit, Antonio de Dominis ad illud observante: *Augustinus ergò admittit eum ad Baptismum, qui ob crimen adulterii unam dimisit uxorem, & eâ vivente aliam ducit; neque ullum ponit delictum, quod in infidelitate id factum sit, sciebat enim, vinculum Matrimonii idem esse. Unde & eadem Christi verborum regula id examinat, & obscurum esse ait, quid Divina velint Sententia; Ita tamen, ut si divortium totale ex causa fornicationis legitimum & à Christo concessum ab aliquo putetur, ac secundum ideò Matrimonium ab eo tanquam legitimum admittatur, periculum erroris non adstet, nisi ad summum venialis. Quoad sensum verborum Pauli, ex quibus itidem Bellarminus juxta mentem Augustini pro Matrimonii insolubilitate disputavit, audiendus iterùm est, sicut ad antecedentes duas Questiones, Esthæus, sequentia exhibens: *Cum Lex conjugii non Mosæica sit, sed ab initio data, atque à Christo confirmata, rectè ex hoc loco, quo Paulus eam explicat, docent Theologi, esse vinculum Matrimonii insolubile, vita utriusque conjugis durante; quod tamen utrum aliquam habeat exceptionem, disputatur ad quartum librum Sententiarum. Neque id negat Apostolus, sed ab eo, quod est ordinarium in Lege Matrimonii, adsumit comparationem; neque hic attinebat alicujus exceptionis meminisse, præsertim cum rari sint & privilegiarii casus, ut, dum infidelis cum conjugè converso cohabitare non sustinet absq. injuriâ Christi, & dum inconsummato adhuc Matrimonio alter ingreditur Religionem. Fromondus etiam hæc paraphrasi verborum Pauli adhecit: *Quidam hinc malè colligunt, nullo alio modo, quàm morte viri. Mulierem posse à vinculo matrimoniali absolvi, ut per Pontificis potestatem, si Matrimonium non sit consummatum & c. nam Apostolus vulgarem tantùm attulit modum, quo Uxor liberatur à lege sui Mariti, qui faciebat ad comparationem institutam; morte enim Mariti solvitur vinculum Matrimonii, & omnis lex maritalis, quæ à tali vinculo dependebat, quia nuptiæ sunt bona mortaliæ, ut post Augustinum ait Thomas, idèòq. earum obligatio post vitam mortalem se non extendit. Aliorum Interpretum Sententias super hoc loco jam non colligo, quorum pleriq. tamen hoc argumentum Bellarmini pro Matrimonii in casu fornicationis insolubilitate ex eo deductum silentio prætermittunt, eo quod ipso invaliditatis arguunt. Satis hic esse potest ac debet, duos hosce recentissimos, & qui aliorum ante se Commentaria legerunt, agnovisse, Pauli comparationem esse desumptam ab eo, quod ordinarium est in Lege Matrimonii, atque Apostolum attulisse tantùm vulgarem modum, quo Uxor liberatur à lege sui mariti, nec opus fuisse alicujus exceptionis facere mentionem, videlicet huc impetinentem. Et si præter ordinarium & vulgarem hunc modum, solvendi nimirum vinculi matrimonialis per mortem alterius Conjugum, hi duo Interpretes alios quosdam, videlicet, si infidelis cum conjugè converso cohabitare non sustineat absq. injuriâ Christi, (de qua exceptione ad primam hujus Controversiæ Questionem auditus fuit Sententiâ dicere Esthæus,) vel si Matrimonio adhuc inconsummato alter conjugum ingreditur Religionem, ac vinculum conjugale per Sponsalia ritè nexum, sed per Pontif. Romani potestatem, quibus scungitur etiam causis intercedentibus, solvitur, quæ exceptiones duæ posteriores autoritate solim manuâ nituntur, adèòq. nõ ita facillè omni exceptione intermissa admitti possunt aut debent* quant.***

quanto magis valebit exceptio ab ipsomet Conjugii institutore Christo clarissime & ita clarè expressa, ut nihil clarius esse possit, nulloque modo cogitandum erit, Apostolum aliàs, ut supra vidimus, & *Catharinus* apertè testatur, in eodem hoc argumento ad Domini auctoritatem provocando, in hac Comparatione ad præsentis Instituti tenorem formatà, ordinarium & vulgarem modum solvendi per mortem vinculi Matrimonialis exhibentem, Christi tam claram & apertam exceptionem voluisse exclusam, adeòque partem in casu fornicationis vel adulterii Innocentem, quæ, si res absq; præjudicio ponderetur, inque sincerum trahatur examen, hac ratione vim à parte nocente patitur, vinculo Matrimoniali adhuc obligatam, à quo tamen per ipsum fornicationis vel adulterii actum, Juri & debito conjugali, si quid est, quammaximè adversum & contrarium, libera est facta, inque pristinum libertatis statum redacta. Id ut ex ipsis Christi verbis jam porro ostendatur, *Chemnitius* noster simul vindicari debet, ejus ex hoc oraculo Christi objectionem Bellarminus modo non uno studuit eludere, ea reponens, quæ ipsius rei causam non parùm facere possunt suspectam, Augustino etiam id agnituro, si hodie post accuratius Examen de toto hoc negotio pronuntiare daretur.

Variè nimirum Bellarminus prodit, quam defendit, Sententiam non firmo per omnia stare talo, hinc indè fluctuans, ac ubi pedem constanter figat, ignarus, Augustini defensor infelix. Dicit, & quidem more solito, ad argumentum Chemnitii ex verbis Christi ritè intellectis duplicem adhiberi posse solutionem, ac verba Christi apud Matthæum posse accipi vel exceptivè vel negativè. At monitum hætenus non semel est, in explicacione Oraculorum non respici debere, quid dici vel intelligi possit, sed quid ad mentem dicentis, è consideratione circumstantiarum & integri contextus intelligi de jure debeat, ne quid præter debitum Spiritui Sancto ad fingatur, Lectorq; incautus umbram pro corpore amplectatur. Et quam maxime id fieri est necessum in iis, quæ in controversiam inter duas partes adversarias veniunt, necessitate id requirente, ut in rem veniatur præsentem, omniaq; observatù digna probe attendantur. Sed videamus, quid ad utramque solutionem adferat Bellarminus, ut Augustini tueatur Sententiam, disputator & hic non semel Heautontimorumenos. Pro sensu nimirum *exceptivo*, (ex quo ad hominem quasi contra Evangelicos vult argumentari, & quem omninò repudiare non potest absque *Vulgata* Verisionis repudio, quæ ad caput Matthæi quintum expresse agnoscit exceptionem,) ex suo fingit ingenio, *Christum loqui saltem de dimissione quoad thorum*. Verùm probare debuit, hoc obtinere volens, tempore Christi hoc dimissionis & repudii genus apud Judæos in usu fuisse, & de eo Phariseos interrogasse Christum. Hoc usque dum probeatur, multas Latini habebunt calendas, ac earum loco Græci novilunia. Et quamvis negare non potuit, *Phariseos de dimissione quoad vinculum interrogasse*, id quod hic non parvi debet esse momenti, ausus tamen est negare, *Christum de ea respondisse*, quod nihil est aliud, quam de insufficienti responsi Christum acculare. *Cornelius à Lapide*, ut hoc sui Sodalis effugium imprudens qualitercunq; excuset, commentus est, *Christum de Vxorè adulterà dicere nil voluisse ad evitandam invidiam Phariseorum & populi, cui illo tempore licitæ fuerint & usitæ adulterorum repudia, & novæ cum aliis Nuptiæ*. Sed absurda absurdis cumulantur. Quid enim? An sine injuria Christi potest dici, Eum dissimulasse veritatem ad declinandam populi & Phariseorum invidiam, cui hostes testimonium coacti præbuerunt, quod Verax sit, & sine personarum respectu viam Dei in veritate doceat & ostendat, tot etiam Concionibus ex ore Ejus ab Evangelistarum quadrigâ adnotatis, quibus & Phariseorum & populi vitia acriter reprehendit, non facturus, si eorum invidiam evitare necesse existimasset? Et omninò satis fecisse Christum quæstioni à Pharisæis propositæ par esse credere, nisi dicere velimus, Eum quæsitores singulari studio reliquisse in suspensio, quod tamen bonitati Ejus & in docendo sinceritati esset contrariū. Ut autem satis ex arte fecerit, opus est, ut ad id etiam responderit, de quo fuit interrogatus. Sit ita, duo esse diversa, dimissionem unius, videlicet adulteræ, & potestatem ducendi loco ejus aliam; at Christus hic ea non separavit, unum concedendo, alterum auferendo, sed utrumq; conjunxit, omnem conjugis dimissionem, & insequentem alius conjunctionem extra causam fornicationis prohibendo & quasi adulterium accusando, ut potè quæ exceptione in causa fornicationis expresse utrumq; concessit, nisi verbis per se claris vi adhibita tenebras inferre velimus, Christi Sententiam intellectu facillimam datâ quasi operâ pervertentes. Hinc quod Bellarminus porro contra argumentum *Chemnitii* ex his Christi verbis à sensu contrario sumtum, manifestissimum certè & omni ex parte firmissimum argutatur, illud retorquendo nihil aliud sequi, quam, *qui propter fornicationem*

cationem dimittit Vxorem & aliam ducit, non mæchari quidem dimittendo, sed solum accipi-
piendo aliam, non nisi somnium est, in cerebro ejus malè sano natum, interq; postulata
nondum probata, neque etiam probanda referendum. Jam si expendamus ea, quæ pro
sensu Augustini negatiuo habet, iidem adparet, Eum pennâ titubante usum esse, dum
scripsit: *Negat Dominus, licitam esse dimissionem sine causa fornicationis, sed non dicit, esse
licitam, si adsit causa fornicationis.* Atqui eomet ipso, dum sine eâ illicitam dixit, cum
eâ licitam pronuntiavit. Et ut hoc obtineatur, provocare audent Evangelici ad quos-
cunque, qui de positu verborum naturali, nullis occupati præjudiciis, eorumque sensu
legitimo judicare sunt docti. Pertinetque & hoc inter Bellarmini figmenta, quod ex
Christi verbis nihil aliud inferri posse existimat, quàm, *qui propter fornicationem Vxorem
dimissa ducit aliam, minus graviter mæchari, quàm qui sine eâ Vxorem dimittit & aliam
ducit.* Exemplum quod Augustino præeunte ex Epistolâ Jacobi adducit, huc omninò
non quadrat, utpotè expressam continens negationem, qualis in Christi verbis non
est; quamvis si hanc Apostoli Sententiam eâ methodo tractare vellemus, quâ Bellar-
minus contra *Chemnitium* sæpè dicta Christi verba tractavit, contrarium ex iis sensum
circa particulam *exceptivam* retorquens, alia planè propositio exindè deduci posset.

cap. 4.

Verba Jacobi sunt, *Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi.* Monet autem Bel-
larminus, non debere à sensu contrario inferri, *Ergo ignorantibus bonum & non facienti,
peccatum non est illi;* cum sint etiam peccata ignorantie; sed inferri debere, *Ergo igno-
ranti bonum & non facienti, minus peccatum est, quàm si sciens peccasset.* At, inquam Ego,
neutrum exindè sequi, si eâ methodo procedatur, quâ in explicandis Christi verbis, ubi
nervus concludendi ex ipsa particula *exceptivâ* deducitur, eâq; remotâ sensus à contra-
rio eruitur. Et si enim certum sit, peccata ignorantia minorâ esse, quàm quæ à scien-
tibus fiunt, id quod Christus illustri confirmavit Oraculo; non tamen illud ex his Apo-
stoli Jacobi verbis sequitur, si juxta dictam methodum fieri debet argumentum. Sed
id sequitur, remotâ particula negativâ, *Scienti bonum & facienti, laudem fore.* Simile,
quod majoris illustrationis, rectius, obscuracionis causa Bellarminus adfert de furto ex
necessitate, non currit quatuor pedibus, neque cum Oraculo Jacobi comparari potest,
etsi quoad externum tenorem verborum cum verbis Christi, quia utrobique particula
exceptivâ habet locum, maximo tamen cum discrimine; dum Propositio Christi, quia
ex ore Veritatis profecta, non potest non apud verè Christianos valere, propositio au-
tem Bellarmini, *qui, nisi ob inopiam furatur, peccat,* in Theologia verè moralis, non ut theo-
die audit, *probabili,* nondum omninò apud omnes cordatos obtineat; sed adhuc per

vid. Sin-
nich. in
Saule Ex-
rege, c. 116
num. 442.
Conf. D.
Dannh.
Colleg.
Decal. p.
847. seqq.
Editi post.

DEI gratiam inter ipsos etiam Romanenses superfuit, qui huic doctrinæ tanquam im-
probabili se opponant, eamque ut scandalosam damnent, cum vix dabilis sit aut esse pos-
sit tam extremæ necessitatis & inopiæ omni modo inevitabilis casus, ut homini ad fur-
tum sit deveniendum, nec aliunde aut aliis quibuscumque mediis habere possit, quo fami
succurrat, sequemur honestè sustineat. Cadit hinc sequela Bellarmini, quam ex Pro-
positione nondum liquidâ & ab omnibus recepta deducit; quin & cadit, quod insuper
tanquam omninò indubium adnectit, *in extremâ necessitate furari non modo non peccatum,
sed nec furum esse dicendum,* quod paradoxum alibi & ab aliis prolixius excutitur. Calu-
mnia de cætero est, quando Bellarminus hic quoque *Chemnitium* sui similem, id est *frau-
dulentum & mendacem* esse dicit, idèò, quia Augustino sensum in explicatione verborum
Christi adscripterit peregrinum, videlicet, ex Sententia ejus *peccare gravius, qui sine for-
nicationis causa faciunt divortium, quàm qui cum velex eâ;* ad cuius declinationem nihil
aliud nunc quidem respondeo, quàm quod Bellarminus iterum sui fuerit immemor, &
ex mera calumniandi & Lectorem incautum piis, vel potius impiis fraudibus circum-
veniendi libidine propter id *Chemnitium* dixerit esse mendacem, quodiple in antecede-
ntibus proximè ad defendendam Augustini Sententiam contra ipsimum *Chemnitium*
um, & sic etiam contra seipsum graviter urfit, juxta sensum verborum Christi negativum,
quem Augustinus eis inesse statuit, arguens, *non rectè inferri, qui propter fornicationem
Vxore dimissa aliam ducit, non mæchatur, sed tantum inferri posse, Ergo minus graviter
mæchatur.* En Bellarminum & hic heautontimorumenon! Quoad ipsam particulam
exceptivam, quæ hic ante omnia debet attendi, non opus est aliqua prolixitate post ea,

vid. Hack-
sp. de Loc.
S Disp. III
n. 29. seqq.

quibus alii eam contra quasvis adversariæ partis exceptiones in hujus Controversiæ dil-
cussione vindicarunt, præcipuis cum ex iis, quæ hætenus breviter ad Bellarmini respo-
sum sunt observata. Lectori Veritatis studioso satis manifestum esse possit, quid de legitimo
sensu verborum Christi haberi debeat. Sufficiat & hic ingenua Bellarmini confessio, quin e-
gari non posse scripsit, tales *particulas exceptivas* sæpè juxta loca à *Chemnitio* laudata, accipi
exce-

exceptivè, et si addiderit, posse etiã aliter accipi, quod cum aliis pluribus pertinet ad Theologiam Bellarmini possibilem, in qua à posse ad esse valebit in posterum consequentia, Sicut ad Theologiam eius *contradictoriã* referri debet, quod, dum pro incruentã Augustini sententiã potè fingit, si in verbis Christi vox *Nisi* accipienda sit exceptivè, *possit* (cur nõ debeat?) esse exceptio *negativa*, in proxime sequentibus largitur, *posse excipi in Christi verbis causam fornicationis*, quia, cum ea ad sit causa, adulterium non fit, aliam ducere, & hanc esse exceptionem *affirmativam*. Ita nimirum solet fieri, ut, qui manifestam oppugnare laborant Veritatem, libimetipsis hic & ibi contradicant, & inviti quoq; inter oppugnandum ei testimonium præbeant, cuius rei Bellarminus specimen in sequenti etiam responso ad nonã *Chemnitii* objectionem Lectori exhibet. Provocavit nimirum *Chemnitius* inter alia ad celebrè quendam Virum, nomine *Pollentium*, Augustini tempore viventè, ac eius Sententiã aperte contradicentem, quod factum non fuisse videri potest, si tum insolubilitas Matrimonii in causa etiam fornicationis vel adulterii quasi dogma Cathol. & ab omnibus ubivis in Ecclesia receptum fuisset. Variè iterum Bellarminus responderet, ne quidquam exinde contra Synodi Trid. decretum anathemate munitum obtinere possit. Negat, *Pollentium* Augustino contradixisse, sed eum *consultuisse* tantum circa Quæstionem obcuram & loca Scripturæ difficilia. Quod verò idem Augustinus non hæreticè vocaverit *Pollentium*, aut acris in crepaverit, idè id factum, quod non omnes sint hæretici, qui in Fidei doctrinã errant, sed qui errori jungunt pertinaciã. Ita Augustinum non reprehendere *Volsianum*, sed modeste eum admonere & instruere licet Quæstiones Ei proposuerit impias plane. Addit, tempore Augustini hoc non fuisse dogma ab aliquo generali Concilio explicatũ, & idèò facilius excusari potuisse, si qui hæc in re errassent. Imò, ipsi quoq; Augustinum in de *Fide & Operibus* libro scripsisse, falli venialiter, qui ob Scripturæ obscuritatem existimant, eum non esse adulterũ, qui causa fornicationis uxore dimissa aliam ducit. Repeti hæc omninò debuerunt, quia non una in eis suppeditavit arma Bellarminus, quibus contra se Evangelicos feliciter uti posse per imprudentiam non vidit. Concedamus enim, *Pollentium* non tam contradixisse Augustino, quam consultuisse eum; satis est, ex confessione Bellarmini Quæstionem hanc tum temporis fuisse obcuram, & loca Scripturæ, quæ de eã agunt, vix fuisse difficilia. Sequitur nimirum exinde, quod voluit *Chemnitius*, omnimodã Matrimonii insolubilitatè, & in casu quidem fornicationis vel adulterii, Augustini tempore non fuisse ab omnibus, et si ab Augustino probatam, cui omnes alios in Ecclesiã Doctores calculum addidisse, probatũ, imò probandum nõ est. Et si Augustinus *Pollentium* ob Sententiã in hæc Quæstione contrariã non dixit hæreticũ, aut Sententiã, quam Ei objecit, hæreticã; undè tantus rigor ante hoc Seculum occupavit Patres in Synodo Trident. conscriptos, quã item autoritate factum est, ut tanquam hæreticos dicit percuterent *anathemate*, qui exceptione à Christo nominatã pro Matrimonii in causa fornicationis vel adulterii solubilitate à vinculo utuntur. Certè, si vestigia Augustini, ad cuius proveant autoritatè, legere maluissent, quàm terroribus & minis orbem Christianum implere, mitius cum iis agere debuissent, quos nõquam ritè accusatos, nunquam auditos vel etiam admissos, contra jus omne, innocentissimos quippè damnarunt, & quantum in ipsis fuit, per fulmen, sed DEI gratiã brutum, Ecclesiæ gremio eiecerunt, & tamen culpã schismatis eorum humeris imponentes præter meritum. Diversitatem quæstionum à *Volsiano* & *Pollentio* propositarũ, quam ipse Bellarminus agnoscit, jam non urgeo; id saltem repeto, ut ubiq; Augustini modestiam elucere, quam desiderantes in Doctoribus Ecclesiæ Roman. non malè judicant Evangelici, eos alio agitari Spiritu, ac rem eorum et ipso nimis facere suspectã. Si etiam non solum Augustini tempore, à nullo generali Concilio fuit definitum hoc dogma, tanquam dogma Cathol. ut Bellarminus iterum fateri necessum habuit, sed etiã *Cajetanus* agnovit, suo adhuc tempore, i. e. paulò ante Synod. Trid. nullam super hæc Quæstione controversã Ecclesiæ definitionem fuisse, *Ambrosio* quoq; *Catharino* vix ausuro solubilitatè Matrimonii in casu fornicationis vel adulterii defendere, si Ecclesiæ vel alicujus Concilii generalis decretum ante se habuisset, adparet hinc iterum, quàm vana sit Antiquitatis Catholica jactatio, quæ hic vix unum superat Seculum, tempus ad præscriptionem in re Fidei nimis breve.

Accedit, quod Bellarminus tandem concedere fuit coactus, ex Sententiã Augustini falli tantum venialiter, qui ob Scripturæ obscuritatem existimant, eum non esse adulterũ, qui causa fornicationis uxore dimissa aliam ducit; de quã Augustini Sententiã aliquid amplius nunc dicendũ est, ubi breve Examen addi debet eorum, quæ Theologi Oxoniens. *Horosoni* contra *Thomam Pyrum*, ejusdem Professionis ibi hominem hyperaspistes potè pro Augustini Sententiã in medium attulit, ante omnia hoc Augustini testimonium adversariæ parti auferre conatus, quo ex libro de *Fide & Operibus* utuntur, inferens ex verborum contextu, non ibi de Marito Uxorem adulteram repudiante & a-

conf. D.
Tarn. de
Conjug.
lib. III.
cap. 19.
pag. 864.
seqq.

liam ducente, sed de Baptismi ministro agi, talem Maritum ad Baptismum admittente, hunc, videlicet Ministrum, *venialiter* tantum falli, non Maritum, utpotè de quo pronuntiat Augustinus, eum caput suum ducendo aliam *in permagnum mittere discrimen*, hoc modo non locuturus aut scripturus, si eum *venialiter* tantum existimasset fallum & deceptum. Verum præter id, quod *Antonius de Dominis* supra ad hanc Augustini Sententiam observavit; neque etiam eo prolixè repetito, quod hæc ipsa Augustini Sententia *Chemnitium* ab impactâ per Bellarminum calumniâ possit liberare, quasi Sancto Patri alienam adscripsisset mentem, verbis ita perspicuis, ut magis esse perpicua non possint: *Quisquis Vxorem in adulterio deprehensam dimiserit, & aliam duxerit, non videtur is æquandus, qui exceptâ adulterii causâ dimittunt & ducunt.* His, inquam, hic non repetitis, id nunc saltem observo, si mortaliter peccare eos, qui dimisâ ob adulterium Uxore aliam ducunt, judicasset Augustinus, non *venialiter* tantum peccare Ministrum Baptismi existimasset, tales admittentem ad Sacramenti participationem, utpotè qui hoc facto inevitabiliter se illius peccati fecisset participem. Præter eâ, dum Augustino visum fuit, obscurum esse in Sententiis Divinis, *utrum & iste, cui sine dubio adulterum licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit*; non definiit, sed quid sibi in hæc videretur, liberè pronuntiavit, *venialiter* ibi quemque falli, talibus verbis usus, quæ non præcisè ad Ministrum Baptismi debent trahi, ad minimum non solum, sed & ad ipsum Maritum possunt adplicare, si & hic nobis ex Theologiâ *possibili* aliquid in usus nostros licet transferre, & id quidem ex Augustini verbis aliquantò facilius, quàm ex Oraculis Scripturæ, quod Bellarmino non est insolitum. Nec quidquam hic momenti habet, quod idem Doctor Sanctus in verbis proximè sequentibus porro monuit, eos, qui dimisâ adulterâ ducunt aliam, *in permagnum discrimen sua mittere capita*; cum id etiam possit esse verum de iis, qui ne veniale quidem committunt peccatum, sed in re omni ex parte laudabili occupantur, experientiâ teste, nihil tam bene agi, ubi non hinc & inde imminuant discrimina, & eò quidem majora, quò majus est opus, quod perficiendum suscipitur. Quin & Augustus Pater non dixit, *venialiter* peccare, vel Maritum adulterâ dimisâ aliam ducendo, vel Ministrum Baptismi talem Maritum ad Sacramenti susceptionem admittendo; sed *venialiter* falli, quod utroque respectu sine peccato fieri posse, inde constat, quia innocenter etiam & absque culpâ falli quis potest, non autem fallere, quod hætenus ad Augustini Sententiam à duriori gloriâ liberandam sufficiat. Ad alterum ex libro de *Bono Conjugali* testimonium concedit *Horosoni* hyperapistes, *Augustinum dubitantius de hæc Controversiâ pronuntiasse*, et si id exulare tenet, scribens, *Eum obiter hæc Questionem respexisse, & aliud ibi ex professo egisse, alibi autem, ubi hæc rem tractet ex professo, diserte, constanter & sæpius docuisse, hujusmodi Conjugia esse adulterina, adeoq; hæc posteriora de autoritate solitâ ob priora nihil amittere.* Sed, si Augustinus constanter docuit, hæc Conjugia esse adulterina, non debuit alibi dubitanter de eo pronuntiare, utpotè quod signum constantis animi non est. Et si enim in libris contra *Pollentium* non dubitavit adferere, hæc Conjugia esse adulterina, non id tamen ita firmiter ex Oraculis vel Christi vel Pauli potuit ostendere, ut rei propositæ satis ex asse faceret, id quod *Cajetanum*, *Catharinum*, *Esthium*, *Fromondum*, maximi aliâs autoritatem Augustini habentes, maximi etiam à suis antehæc habitos, agnovisse, eorum testimoniis est ostensum. Imò, quia Augustinum ibi de Marito fuisse miratum scribit sæpè dictus *Horosoni* hyperapistes, utrum ne ipsi quidem liceat alteram priore ob adulterium dimisâ ducere, addens, *Eum de femina sine omni dubitatione ibidem pronuntiasse, in eâ hujusmodi Nuptias esse adulterinas*; simul etiam debuit agnoscere, Augustinum quoad maritum habuisse contrarium sibi *Ambrosium*, utpotè docentem, *soli feminae novum post divorcium in casu formationis vel adulterii illicitum esse Conjugium*, quamvis, quod hæc attinet Observationem, non desint, quæ possent excipi, videlicet, incertum adhuc esse apud Eruditos, an Commentarii in Epistolas Pauli, qui inter *Ambrosii* Opera habentur, *Ambrosium* agnoscant auctoritatem, adeoq; quod inde sequitur, an sub autoritate *Ambrosii*, vel etiam cujuscunq; Scriptoris Ecclesiastici, Augustino fuerint cogniti, & si illud etiam sit, an Augustinus hoc quidem in loco ad eos aliquem habuerit respectum, quia id ex verborum Augustini contextu non patet, nullâ planè *Ambrosii* mentione factâ, ex quâ hæc observatio possit elicci. Ego ad hominem & ex concessis disputando illud nunc solum noto, si juxta *Horosoni* hyperapistem Augustinus ritè ex *Ambrosii* Sententiâ est argumentatus, quod, cum Mulieri non sit licentia nubendi, si adulterum reliquerit, neq; Viro possit esse licentia ducendæ alterius, si reliquerit adulteram; non ineptè inverti posse argumentum Augustini, quod, cum juxta laudatam *Ambrosii* Sententiâ Viro non illicitum sit novum post Di-

vortium in causâ fornicationis conjugium, neque Uxori illicitum in hac causâ esse debeat, dum quoad vinculum docente Paulo utriusq; par ratio, nulloq; ex Jure Divino præ Uxore Maritus gaudeat privilegio, aut Uxor deterioris præ Marito esse debeat in hoc passu conditionis, utroq; Conjugum pariter eidem vinculo adstrictis. Ad nostrum quoque inservit usum, eaq; confirmat, quæ paulò ante de Augustini circa Quæstionem hanc Sententiâ notavimus, quod idem *Horosoni* hyperaspistes ad objectionem ex libro *Retractionum*, quâ *Esthivum* quoq; ulum supra vidimus, respondens fatetur, *Augustinum non dubitasse quidem de ipsâ thesi, utrum rectè statuerit, hujusmodi Conjugia*, de quibus hic agitur, esse adulterina, quod jam pro quasi concessio datur, sed de enodatione objectionis alicujus difficilioris, illius nimirum, quæ ex Matthæo petitur, *quam objectionem confitemur* (inquit *Horosoni* & simul *Augustini* hyperaspistes) *ab Augustino non enodatissime aut perfecte solutam, dum fornicationis causam idè putat exceptam, quia tolerabilius in hac causa secundum sit Conjugium, quam in aliis, quæ verba itidem absolvunt Chennitium ab eâ fraudulentâ & mendacio, cujus gratiâ Bellarminus innocentè Eum est calumniatus; quamvis, quod in super notandum venit, si Augustini ipsius verba in Retractionibus accuratè ponderemus, exceptio hæc vix locum habere possit. Sunt autem sequentia: Scripsi duos libros lib. II. de Conjugis adulterinis, quantum potui, secundum Scripturas, cupiens solvere difficultatē cap. 17. Quæstionem, quod utrum enodatissime fecerim, nescio, imò verò, non me pervenisse ad hujus rei perfectionem, sentio, quamvis multos ejus sinus aperuerim, quod judicare poterit, quisquis intelligenter legerit.* Vides, Lector, non dubitasse augustissimum Doctorem de enodatione alicujus objectionis tantum difficilioris, sed ipsius Quæstionis, quam agnovit difficultatē; qui dum intelligenti Lectori commisit judicium, ægrè, scio, quâ fuit humanitate pariter & humilitate, non ferret, si hodiè Evangelicos post se circa hujus Sententiæ examen secundum Scripturas videret esse occupatos; sed potius, quos ille sinus tum aperire non potuit, apertos jam lætis adpiceret oculis, ac Ecclesiæ ob hanc Lucem, omnemq; ab hac Quæstione ablatam difficultatem fibritus gratularetur. Nobis iterum exinde satis esse potest, Augustinum, quidquid jam sit de ipsâ thesi, ex confessione Defensoris sui in probatione ejus secundum Scripturas, inprimis locum Matthæi, qui hic inlar est omnium, non enodatissime & perfecte rem tractasse, ita nimirum, ut nullus super amplius fuerit aut esse potuerit, vel in suo, vel in Lectoris animo scrupulus, id quod tamen omnino requiritur, ubi anathematum fulmina in contradicentes & sentientes jaciuntur, bruta videlicet atque inania; si res adhuc, de quâ controvertitur, sit in incerto & dubio.

In sequentibus, quæ porro ad Augustini Sententiâ omni modo contra partis adversariæ objectiones defendendam adducit *Horosoni* hyperaspistes, illud præter ea, quæ jam sunt observata, debet notari, Eum non ita benè Augustini causam agere, dum memoria deceptum scribit, id, quod in uno Matthæi loco legitur, existimantem, in altero etiam, atq; sic in utroq; ita legi, quod facilius condonari posset ei, qui Augustini Sententiâ oppugnat, quam qui propugnandam sumit. Et sicut non multum interesse putat, si Augustinus illud *ἐπι λόγῳ πορνείας*, pro *ἐπι λόγῳ πορνείας*, ex altero Matthæi loco fuisset interpretatus, nullo cum Græcarum aurium offendiculo, nec quidquam momenti Augustinum potuisse in illâ distinctione monet, ut potè confitentem diceret, sive legamus, *excepta fornicationis causa*, sive, *preter causam fornicationis*, sive, *nisi ob fornicationem*, verba eundem habere sentum, ac nihil ad unam eandemq; Sententiâ interesse, quod mirum potuisse vel ab Augustino, vel à quocunq; Sensus negativi defensore scribi, cum verba, quocunq; etiam posita legantur, sive in Textu Græco, sive in Versione Latina, Sentum negativum omnino destruant, ac nullo planè modo possint admitti: ita nemo non utriusq; Idiomatis gnarus videt, locutiones has non nisi *exceptivas* esse, ad eòq; Sentum habere *exceptivum*. Reliqua, quæ ad ipsum Pauli locum ritè intelligendum pertinent, non ad eò difficilem, ut vel Augustino visum fuit, vel aliis adhuc hodiè videtur, supra ex *Esthivio* jam sunt tractata, Augustini loca, quæ *Conzenius* in hac Quæstione ad caput septimum Epistolæ ad Romanos laudavit, quod eorum tenor ostendit, non de solutione Matrimonii ob adulterium, sed ob Conjugis sterilitatem agunt, ad eòque Evangelicis non sunt opponenda. Quæ *Arcadius* præter ea habet, varias suppeditant observationes. *Primus* quidem id urget, quod *Horosoni* hyperaspistes antè S. Patrem alibi etiam contra *Ambrosium* ut fuisse monuit. *Secundus* principium petens, id est, insolubilitatem vinculi Matrimonialis etiam in casu fornicationis quasi rem certam & indubiam præsupponens, exindè contra illicita cum quibuslibet supra argumentatur, expressè tamen concedens, causam fornicationis à Christo *exceptam* fuisse, quam exceptionem *tertius* etiam largitur. *Quartus* in genere de insolubilitate Matrimonii agit, exceptâ iterum juxta Oraculum

lum Christi causâ fornicationis, quam Evangelici hic urgent. *Quintus* eis est oppositus, qui illud adprobant (si qui sunt) conjugium, quod adultera vivo adhuc viro cum adultero iniit, de quo hic Sermo non est. *Sextus* ait, etiam adulteros, (quod vel activè, vel passivè potest intelligi,) non amittere Sacramentum nuptiale, videlicet, unionis, quod sano Sentu admittunt Evangelici, si de amissione non omnimodâ Augustinus ibi est locutus, de quâ *septimus* etiam agere videtur, expressâ iterum fornicationis causâ. *Octavum* dubitanter, non adfertivè hanc rem exprimit, sicut *Divina videtur regula præscribere*: quæ loquendi forma habere locum non posset, si res hæc usque ad eam certa fuisset tum & indubia. *Nonus* & ultimus iterum non-nisi sterilitatem quasi non-causam solvendi Conjugalis vinculi producit, quæ, ut jam diximus, ad præsentem Controversiam non pertinet. Atq; sic de omnibus, breviter quamvis, dictum fuit, quæcunque rigorosi insolubilitatis vinculi Matrimonialis in casu etiam fornicationis vel adulterii defensores ex pluribus Augustini libris singulari studio congefserunt, undè manifestum est Lectori Veritatis studio, non fuisse causam, cur Tridentini Patres suo hæc de re Decreto fulmen anathematis adjungerent, omnesque sibi contradicentes Excommunicatione, gravissimâ Ecclesiæ poenâ terrent, re per tot Secula inter Doctores indecisâ & antehac indefinita.

CAPVT DECIMVM, & OCTAVVM cum seqq.

DE

Impedimentis Matrimonii.

Prolixè de iis in specie agit Bellarminus, nos breviter ea examinabimus, idq; pro ratione Instituti, quia & rarò Augustini mentio occurrit, & ubi occurrit, ad antecedentia referri debet, ne idem bis cum nauseâ Lectoris veniat repetendum. Et in primâ quidam Quæstione, de consensu vel dissensu Parentum, an videlicet ille ad liberorum matrimonium sit necessarius, hic verò illud impedire possit aut debeat, Augustini auctoritas omninò prætermittenda est, ut in Eius libris fortè non desit, quod ad hanc rem faciat.

Quæst. 57 In libro Quæstionum super Numeros hæc proponit Legis verba: *Si Mulier voverit Voto Domino, aut definerit definitionem in domo Patris sui in Iuventute suâ, & audivit Pater vota ejus, & definitiones ejus, quas d. finivit adversus animam suam, & racuerit Pater ejus, stabunt omnia vota ejus, & omnes definitiones ejus, quas definivit adversus animam suam, manebunt ei. Si autem abnuens abnuerit Pater ejus, quæcumq; die audivit, omnia vota ejus & definitiones ejus, quas definivit adversus animam suam, non stabunt, & Dominus emundabit eam, quia abnuit Pater ejus.* Ad hujus Legis illustrationem notat Augustinus: *Quoniam de Muliere, quæ adhuc in Iuventute suâ, in domo Patris est, loquitur, merito hic queritur etiam de voto Virginitatis, Mulieres quippe etiam Virgines in Scripturâ adpellari solere, notissimum est, & videtur etiam Apostolus de Patre loqui, cum dicit, Servet Virginem suam, & de nuptium Virginitatem suam &c.* Observandum hic est, statuere Augustinum, quâ Pater potestate in V. T. & ex Jure quidem Divino, gavitus est in confirmando vel infirmando filia Voto, ut vel ratum vel irritum haberetur; eadem in Novo etiam Testamento eum gaudere, & quidem ex Sententiâ Apostoli, in confirmandis vel infirmandis filia nuptus. Notatum etiam non indignum est, Augustinum in Confessionum libris inter alia, quæ de Matris suæ pia de Filio sollicitudine gratus memoravit, illud etiam recensere: *Instabat ut impiger, ut ducerem Vxorem. Jam petebam, jam promittebatur, maxime Matre dante Operam, quo me jam conjugatum Baptismus salutaris ablueret, quo me indes gaudebat aptari &c.* Non commendasset hoc piæ Matris studium S. Doctor, nisi è re Parentum esse quàm-maximè existimasset, ut suis de honesto prospicerent Matrimonio liberis, nec quidquam præter, multò minus contra eorum voluntatem in gravi hoc negotio fieret. In primis autem taceat huc Epistola, quæ sub Augustini nomine, in secundo ordine Adpendicis, numero post decimam tertiam legitur scripta ad *Benenatum*, in causa puellæ *Rustici* cujusdam filio elocandæ, quæ hic integra metetur legi. Sic autem habet: *Puella, de quâ mihi scripsit Sanctitas tua, in eâ est voluntate, ut, si etas ei jam esset matura, nulli in Nuptiis conveniret: in eâ verò est etas, ut, si voluntatem nubendi haberet, nulli adhuc dari vel promitti deberet. Hoc accidit, quia Deus eam in Ecclesiâ sic tuetur, ut contra improbos tueatur; non ut cui voluerit, irad possit, sed ut à quo non oportet, rapi non possit. Conditio itaq; quam insinuare dignatus es, non mihi displicet, si nuptura est. Virum autem nuptura sit, et si illud, quod in ore habet, magis optamus, nunc tamen ignoramus, quia in his annis est, ut quod se dicit velle Sanctimoniale esse, jam potius garrientis, quàm sponsio profitentis. Deinde habet Mater teram, cujus Vir honorabilis frater noster Felix, dum de hæc re contulisset cum illo, (neque enim possem aliter, vel debentem,) non quidem in vitis accepit, imò etiam gratulatus est: sed jure Amicitia non importuni doluit, quod*

Lib. 6.
cap. 13.

quod eis nihil inde sit scriptum. Fortassis enim, que nunc non adparet, adparebit & Mater, cujus voluntatem in tradenda Filiâ omnibus, ut arbitror, Natura preponit; nisi eadem puella in eâ jam etate fuerit, ut jure licentiori sibi eligat ipsa, quod velit. Illud quoque cogitet Sinceritas tua, quia si mihi de Nuptiis ejus potestas summa ac tota tribuatur, atque ipsa quoque jam maturâ ac nubere volens, cui voluero, tradendam se Deo judice mihi committat, sic dico, & verum dico, mihi istam placere conditionem, ut propter Deum Iudicem non possim respuere (videtur hic aliquid deesse) meliorem, quæ utrum adventura sit, utiq; est incertum. Quapropter videt Charitas tua, quanta concurrant consideranda, ut nunc à me cuiquam promitti omnino non possit. Hic est tenor Epistolæ, cui si proximè sequens addatur, quam ad ipsum Rusticum scripsit de eodem argumento Augustinus, majorem inde accipiet Lucem. Nunc ex omnibus, quæ inde excerpti possent, illud solum ad Propositum interviat, quod Augustinus non solum Matri potestatem, & quidem ex iure naturali, in elocandâ Filiâ adscribat, sed in defectu ejus etiam Matertera, id est, Matri alteri, & quæ in defunctæ Matris locum succedat, imò insuper etiam ejus Marito, tanquam proximo vel in primo genere & gradu defunctæ Matris Adfini, utpotè de quo Augustinus notanter monuit, quod ex jure Amicitie non importunè doluerit, se in hoc negotio præteritum, nihilq; sibi de eo, à quibus debuit, perscriptum fuisse. Et quamvis hanc potestatem idem Augustinus temperate videatur addidit exceptione, nisi eadem puella in eâ jam fuerit etate, ut jure licentiori sibi eligat ipsa, quod velit; satis tamen ex antecedentibus constat, hoc jus liberorum non ad aliud extendendum esse, quàm ne à parentibus cogantur, sed & ipsis aliquod eligendi jus hæc in re concedatur, ubi videlicet ad eam pervenerint etatem, quæ secundum Pietatis regulam & bonum eligere, & malum respuere à prudentioribus didicerunt. In Quæstione secundâ de Impedimento ex Ratione Voti solennis nihil circa Augustini auctoritatem occurrit, quod non supra in Examine Quæstionis de Cælibatu Sacerdotum & Voto Castitatis fuerit tractatum, id quod etiam de impedimentis ex respectu criminis, in specie Adulterii, ut & disparitate cultûs dici potest, utpotè de quibus in antecedentibus proximè est actum, nisi quod posterius, videlicet cultûs disparitatem attinet, duo breviter notanda veniant, primum circa auctoritatem Lutheri ad Augustini Matrem provocantis, alterum circa auctoritatem ipsius Augustini. De Lutero quidem dicit Bellarminus, Eum in libro de Captivitate Babilonica hoc impedimentum non admittere, videlicet, ut Matrimonium inter diversæ Fidei conjuges contractum, ex eo solum respectu, nimirum ob cultûs disparitatem, sit invalidum & solvi posse dicatur, nec tamen aliud adferre argumentum, nisi, quia Deus hæc Matrimonia Christianis prohibuisse non legatur, & quia Augustini Mater Monica virum habuerit infidelem. Atqui ipse post Bellarminus, in explicatione Propositionis secundæ, Matrimonium inter fidelem & infidelem non est irritum iure Divino, Naturali, vel positivo, vel certa aliqua Ecclesiæ lege, inter alia ad hoc Exemplum provocavit, quod Monica virum habuerit paganum, in antecedentibus immediatè monens, post Hieronymum testari Augustinum, in Lege Gratiæ & suo tempore frequentissima fuisse in Ecclesiâ hujusmodi conjugia, hæc cum additione, Quamvis à Patribus reprehendebantur, non tamen dirimebantur, nec est probabile, fuisse tolerata, si vera non fuissent Matrimonia. Et ubi Monica adjunxit Clotildim Christianam Clodoveo Regi Francorum Ethnico nubentem, hæc adnexuit notationem: Utraque pia erat, & Virum ad fidem convertit. Non potest autem fieri, ut pia essent femine, & in perpetua viverent fornicatione. Et tamen ad sequentes proximè Propositiones, videlicet, Matrimonium inter fidelem & infidelem non baptizatum esse irritum ex more populi Christiani vim legis obtinente, & posse summum Pontificem, si causa id possulet, cum fidei dispensare, ut cum infideli Matrimonium contrahat, inter modos quatuor, quibus ad Exempla talium Matrimoniorum respondere conatur, quartum esse dicit, dum Conjuges imparis fidei ignorantia & introducta consuetudine excusari fortasse putat, inq; hoc numero ponendam videri Monicam Augustini Matrem, quia Ejus tempore ita invaluerit consuetudo, ut peccatum non putaretur, cum Gentilibus jungere Matrimonia, ipso TESTE AUGUSTINO. Itaq; Monica, id quod insuper addit Bellarminus, cujus Exemplum heretici faciunt tanti, (et si Bellarminus quoque ad illud provocaverit,) ignorantia & more Patrio fortasse à peccato excusabatur, vel certè Penitentia & lacrymis illud purgavit. Neq; debuit Matrimonium semel contractum dirimere, quia nondum mos populi fidelis disparitatem cultûs inter impedimenta Matrimonium dirimentia reposuerat, ut postea fecit. En iterum Lector specimen canæ Antiquitatis! De ipso autem Augustino ad primam Propositionem, Non licet fidelibus cum infidelibus aut etiam hereticis Matrimonia jungere, sequentia habet Bellarminus: Augustinus videtur in hac re dubius hæsisse. Nam in primo ad Pollentium de Conjugiis adulterinis libro refert Sententiam Pollentii, quod in utroque Testamento sit fidelibus pro-

de Fide
& Oper.
cap. 19.

vid.
le Cointe
Annal.
Ecclef.
Franc.
Ann. 492.
& 493.

quinquaginta *Parisis* ejusdem ordinis homines in negotio non multum dissimili respon-
 disse auctor est *Gramondus*, Scriptor rerum Gallicarum post *Thuanum* splendidissimus:
 Primò quidem noto, hæc de re longam Disputationem (cujus post *Petrum Suavem* me-
 minit etiam *Sfortia Pallavicinus*) institutam fuisse inter Patres, & doctissimos in Concilio
 Viros, inter quos *Guilielmus Cassadorus*, Barcinonensis in Hispania Episcopus, & alii di-
 cebant, *relinquendam hæc in parte Patribus potestatem adversus filios, ipsis Naturali Jure &*
Autoritate Divinâ comprobata. Interrogo vos, Sapientissimi Lovanienses Magistri,
 censetisne, hoc Decreto doctrinam, vel (ut loquimini) Veritates, ex Christianâ & Divi-
 na Fide revelatas, prorsus adprobandas esse, utpotè manifestis Librorum Sacrorum tes-
 timoniis expressè comprobatas, vel antiquâ traditione à S. Apostolis acceptas, aut de-
 niq; ex Sententiis Librorum Divinorum, aut antiquâ traditione Ecclesiastica, consecra-
 tione necessaria traductas? Fateor quidem, ex Christianæ atque Divinæ Fidei doctrina
 concedendum, Summis Pontifices & Sanctissimos Episcopos in Conciliis generalibus
 ad mores Christianorum bene, honestè studiosèq; conformandos potuisse hanc Legem
 ipsis imponere, ut hi non possent, nisi Parocho proprio præsentè vel alio Sacerdote de
 ipsius Parochi vel Ordinarii licentia cum duobus vel tribus aliis testibus Matrimonium
 contrahere: tùm ut filifamilias, cum ad ætatem jure definitam pervenerint, possent abs-
 que Parentum suorum consensu, si nullo alio impedimento præpediuntur, inter se libe-
 rè cum prædicta Solemnitate Nuptias validè contrahere, quia hoc pertinet ad plenam
 & integram auctoritatem Ecclesiæ Catholicæ ac Pontifici Maximo, ejusdem Ecclesiæ
 summo Capiti à Domino nostro Jesu Christo traditam. *Hactenus palpum Romanis obru-*
sisse videri potuit Gallus; nunc libertatis Gallicanæ patrocinium suscepit, ne Panem in Gal-
 lia satis bonum iteratò cum Sociis amittat, ita porro scribens: Verùm quia hoc Statutum
 ad Mores tantum & honestiorem Matrimonii celebrationem spectat, quod tacito quo-
 dam modo significant Lovanienses, uti vim & obligationis robur non obtinent similes
 Leges, nisi fuerint usu receptæ, quin potius moribus utentium in contrarium abrogan-
 tur; sic neque hoc Decretum, nec Excommunicationis Censura, auctoritate ejusdem
 Decreti fundata, Christianos quosdam antiquo More viventes adstringit, præsertim
 cum Reges & Summi Principes auctoritate justâ, nullâ suâ culpâ, eos perseverare man-
 dant in antiqui Juris & Moris observatone. Et quia Anathema, quod est æternæ Mortis
 damnatio, non nisi pro crimine mortali debet imponi, & illi, qui non potuerit aliter cor-
 rigi, ut Patres definierunt in Concilio *Meldensi*; subditi autem Leges Regias publicè re-
 ceptas, vel Morem & Consuetudinem antiquo usu receptam sequentes non videntur
 de culpâ mortiferâ condemnandi, igitur non incurrunt in Excommunicationis Sen-
 tentiam vel alias penas Censuris Ecclesiasticis propositas. Prætermitto quam plurima
 summæ Curie Judicia, in quibus etiam hoc nostro tempore æquissimi & maxime Catho-
 licici (id est, addicti *Aula Romanensi*) Præfides, & Senatores sapientissimi ex Ordina-
 tionum & Edictorum Regalium Sententia declararunt frequenter, *Conjugia à filiis fami-*
liis sine Parentum consensu contracta, quod raptum saperent, irrita & nulla prorsus existere;
neq; hos quisquam vel suspectæ fidei crimine, neq; Censurâ Excommunicationis in eo Decreto
propositâ censurâ damnandos. Ne autem hæc sine antiquorum Ecclesiæ Doctorum, nomi-
 natim Augustini auctoritate videatur scripsisse *Gallus Anti-Gallus*, in citatâ jam probabili
 Defensione Legum Regiarum connubialium, quam Adpendicis loco integræ Tracta-
 tioni Eum subjunxisse monui, ad laudatum in Vindiciis Anti-Bellarminianis Opus Au-
 gustini *Questionum ad Numeros* provocavit, sequenti verborum tenore: *Augustinus pro-*
bat ex Sancti Pauli Sententia, suo tempore apud Christianos necessarium fuisse consensum Paren-
tum pro Nuptiis filiorum validè celebrandis; sic enim ille monet Corinthios: Si quis turpem
se videri existimat super Virgine suâ, quod sit super adultâ, & ita oportet fieri, quod vult faciat;
non enim peccat, si nubat. Igitur qui Matrimonio jungit Virgine m suam, bene facit; & qui non
jungit, melius facit. Neque quisquam dicat, hanc Monitionem à Sancto Paulo tantum
 Ebræis secundum Morem suæ Gentis factam, apud quos puellæ de consensu Parentum
 in Matrimonio collocabantur, ut patet de Nuptiis Rebeccæ cum Isaaco, Liæ & Ra-
 chelis cum Jacobo, & multis aliis Exemplis; quia Divus Paulus hæc scripsit generaliter Co-
 rinthiis Christi fidelibus, apud quos erant plures tam de Gentilitate, quàm de gente E-
 bræorum oriundi, quibus Apostolus custodiendam Legem Romanam censuit, *quâ in*
Patris potestate situm fuit, filias in Matrimonio collocare, ut hæc potestas Naturali vel Gentium
Jure stabilita necessario quodam modo sit adjuncta Dignitati Imperatoris, Regum & summi cu-
juscung, Principis secularis. Ita ante Annos plus quam triginta *Rabardans* de Judice Cau-
 sarum

p. 235. &
sequ.

farum Matrimonialium, in specie quoad consensum Parentum, de quo Caput antecessens contra Bellarminum egit ex Augustino.

Post hunc nuper demum diligentissimus Sorbonista *Launojus* in laudato ante Tractatu de Regia in Matrimonium potestate in genere hoc negotium prolixissimè est excutis, non modò contra Bellarminum & sequaces, nominatim verò *Basilium Pontium*, & qui Ejus rationes descripserunt, *Gasparem Hurtadum* & *Antoninum Dianam*, sed etiam contra *Henricum Canisium*, Juris Consultum Ingolstadtensem, de quo scribit, quod omne

p. 177. & sens Institutum, quod Augustini respicit auctoritatem, describens: Quod Augustinus
ieqq.

lib. II. & probat Legem quandam Imperatoris Antonini, quæ vetat, ne maritus adulter adulteram uxorem accuset, vel, ut ambo damnentur, si ambos pariter impudicos ipse convicerit conflictus: id non iudicio est, Episcopos Imperatori Consiliarios esse aut Adseffores, sed rectè Episcopos hujusmodi Leges comprobare. Nec enim in viri fatemur posse Principem secularem in re spirituali & Ecclesiastica, ad coercendum ejus abusum & retinendam civilem Disciplinam juxta dispositionem Canonum adjicere penam. Launojus addit, Nunc inspiciendum est paulò diligentius, num Magister Ecclesiarum (Augustinus) Imperatorem Antoninum usurpatæ in Matrimonium Jurisdictionis accuset, & omnem ei circa Matrimonium, quia Sacramentum est, quia res sacra est, abjudicet potestatem. Augustini adscribo

lib. II.
cap. 8.

verba ex Opere de Conjugiis adulterinis: An Sexus nostri dignitas hanc sustinebit injuriam, ut cum aliis feminis præter Vxores nostras si quid admittimus, in penis luedis comparemur Mulieribus? Quasi non propterea magis debeant concupiscentias illicitas viriliter frenare, quia viri sunt, quasi non propterea magis debeant mulieribus suis ad Virtutis hujus Exemplum se præbere, quia viri sunt, quasi non propterea à libidine superari, quia viri sunt, quasi non propterea minus debeant carni se viri lascivienti, quia viri sunt? Et tamen indignantur, si viros audiant adulteros pendere similes feminis adulteris penas; cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto magis pertinet ad eos Virtute vincere & Exemplum regere feminas. Christianis equidem loquor, qui fideliter audiunt, Caput mulieris viri, ubi se agnoscunt duces, illas autem comites esse debere. Et ideo cavendum est viro, illac ire cavendo, qui timet, ne Vxor sequatur imitando. Sed isti, quibus displicet, ut inter virum & uxorem par Pudicitie forma servetur, & potius eligunt, maximeg, in hac causâ, Mundi legibus subditi esse, quàm Christi, quoniam Iura forensia non eisdem, quibus feminas, pudicitie nexibus videntur obstringere, legant, quid Imperator Antoninus, non utique Christianus, de hære constituerit, ubi Maritus Vxorem de adulterii crimine non sinitur accusare, cui moribus suis non præbuit exemplum Castitatis, ita ut ambo damnentur si ambos pariter impudicos convicerit conflictus. Nam suprascripti Imperatoris verba sunt, quæ leguntur apud Gregorium: Sanè, inquit, literæ meæ nullâ parte præjudicabunt causæ, neq, enim si penes te fuit culpa, ut Matrimonium solveretur, & secundum Legem Iuliam Eupasia Vxor tua nubet, propter hoc meum rescriptum adulterii erit damnata, nisi constet esse commissum. Habebunt autem ante oculos hoc inquirere, an, cum tu pudicè viveres, illi quor, bonos Mores colendi auctor fuisti. Periniquum enim mihi videtur esse, ut pudicitiam vir exigat ab Vxore, quàm ipse non exhibet, quæ res potest & virum damnare, non ob compensationem mutui criminis rem inter utrumq, componere, vel causam facti tollere. Si hæc observanda sunt propter decus terrenæ civitatis, quanto castiores querit Patria cælestis & Societas Angelorum? Launojus hanc subiungit glossam, Augustinus hic non tergiverlatur, ut Eum tergiverlari vellet Canisius: Imperatoris quamlibet Ethnici legem non repudiat, sed honorificè laudat, & ad regendos Christianorum mores adsumit. Quod si verum est in iis, quæ contractum Matrimonii sequuntur: multò verius erit in iis, quæ & antecedunt eundem Matrimonium contractum, quales sunt Leges, quæ Matrimonium vel dirimunt, vel etiam quæ

Matrimonium in ratione contractus civilis constabiliunt. Hæc
ibidem Launojus, quæ huc quam maxime pertinentia
non omitrenda censui.

